

Juridiska institutionen
Juristprogrammet, höstterminen 2018
Examensarbete 30 hp

Tvångsvård av unga över 18 år med stöd av LVU

En analys av svensk lagstiftnings förenlighet med Europakonventionen

Matilda Hallgren

Handledare: Anna Gustafsson

GÖTEBORGS UNIVERSITET
HANDELSHÖGSKOLAN

Sammanfattning

Huvudregeln inom socialtjänsten är att vård ska ges genom frivilliga insatser. Genom lag (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga möjliggörs dock tvångsvård under vissa förutsättningar. Tvångsvård med stöd av LVU är först och främst en åtgärd som riktar sig till barn under 18 år. Emellertid anges i 1 § 3 st. LVU att unga som fyllt 18 men inte 20 år kan beredas vård med stöd av 3 § LVU. Det innebär att missbruk av beroendeframkallande medel, brottslig verksamhet och socialt nedbrytande beteende kan föranleda tvångsvård för unga som fyllt 18 år.

Europakonventionen inkorporerades med svensk lag år 1995, vilket innebär att den nu gäller som svensk lag. Artikel 5 i Europakonventionen stadgar rätten till frihet och personlig säkerhet. Tvångsvård med stöd av LVU är en form av frihetsberövande som regleras i artikeln. För att tvångsvård av unga över 18 år ska vara förenlig med artikel 5 krävs att den kan stödjas på någon av grunderna för lagliga frihetsberövanden i artikel 5.1. Uppsatsens första syfte är att utreda om tvångsvård av unga som fyllt 18 men inte 20 år är förenlig med punkten c som reglerar arrestering och häktning, punkten d som reglerar skyddsuffostran av underårig samt punkten e som bl.a. reglerar frihetsberövanden av psykiskt sjuka och missbrukare. Uppsatsens andra syfte är att utreda hur en eventuell normkonflikt mellan LVU och EKMR ska lösas.

Uppsatsens utredning och analys kommer att visa att tvångsvård av unga över 18 år inte är förenlig med artikel 5.1 d som reglerar skyddsuffostran av underårig. Anledningen till detta är att med begreppet underårig avses en omyndig person. Vidare kommer uppsatsen att påvisa att vissa specifika fall av tvångsvård med anledning av brottslig verksamhet kan vara förenliga med artikel 5.1 c som reglerar arrestering och häktning. Dessutom kommer uppsatsen komma fram till att tvångsvård av unga på grund av missbruk av beroendeframkallande medel är förenlig med artikel 5.1 e.

Med anledning av att vissa fall av tvångsvård av unga över 18 år inte är förenliga med någon av grunderna för lagliga frihetsberövanden i artikel 5.1 uppstår en normkonflikt mellan LVU och EKMR. Uppsatsen kommer landa i slutsatsen att normkonflikten bör lösas genom att EKMR får företräde framför LVU.

Förkortningar

Barn- konventionen	Förenta nationernas konvention den 20 november 1989 om barnets rättigheter
BrB	Brottsbalk (1962:700)
EKMR	Europeiska konventionen den 4 november 1950 om skydd för de mänskliga rättigheterna och grundläggande friheterna
FB	Föräldrabalk (1949:381)
FN	Förenta nationerna
HD	Högsta domstolen
HFD	Högsta förvaltningsdomstolen/ Högsta förvaltningsdomstolens årsbok
HVB	Hem för vård och boende
LPT	Lag (1991:1128) om psykiatrisk tvångsvård
LVM	Lag (1988:870) om vård av missbrukare i vissa fall
LVU	Lag (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga
NJA	Nytt juridiskt arkiv
Prop.	Proposition
RF	Regeringsform (1974:152)
RÅ	Regeringsrättens årsbok
SiS	Statens institutionsstyrelse
SoF	Socialtjänstförordning (2001:937)
SoL	Socialtjänstlag (2001:453)
SOU	Statens offentliga utredningar
Wien- konventionen	Wienkonventionen om traktaträtten

Innehållsförteckning

1 INTRODUKTION	1
1.1 BAKGRUND.....	1
1.2 SYFTE OCH FRÅGESTÄLLNINGAR.....	3
1.3 AVGRÄNSNINGAR.....	4
1.4 TEORI OCH METOD.....	6
1.5 DISPOSITION	9
2 EUROPAKONVENTIONEN	11
2.1 ALLMÄNT OM KONVENTIONEN	11
2.2 TOLKNING AV KONVENTIONEN.....	12
2.2.1 <i>Allmänt om tolkningsprinciper</i>	12
2.2.2 <i>Wienkonventionen</i>	13
2.2.3 <i>Tolkningsprinciper utvecklade i Europadomstolens praxis</i>	14
2.3 STATUS I SVENSK RÄTTSORDNING	17
3 RÄTTEN TILL FRIHET OCH PERSONLIG SÄKERHET	21
3.1 ALLMÄNT OM ARTIKEL 5.1	21
3.2 KONVENTIONSENLIGA FRIHETSBERÖVANDEN	23
3.2.1 <i>Allmänt om grunderna för lagliga frihetsberövanden</i>	23
3.2.2 <i>Arrestering och häktning</i>	24
3.2.3 <i>Skyddsufffostran av underårig</i>	26
3.2.4 <i>Psykisk sjukdom och missbruk</i>	29
4 TVÅNGSVÅRD AV UNGA MED STÖD AV LVU	33
4.1 ALLMÄNT OM LVU	33
4.2 VÄGLEDANDE PRINCIPER	34
4.3 MATERIELLA FÖRUTSÄTTNINGAR	36
4.3.1 <i>Allmänt om beteendefallen</i>	36
4.3.2 <i>Missbruk av beroendeframkallande medel</i>	37
4.3.3 <i>Brottslig verksamhet</i>	38
4.3.4 <i>Socialt nedbrytande beteende</i>	38
4.4 VÅRDFORMER	39
4.4.1 <i>Allmänt om vårdformer</i>	39
4.4.2 <i>Familjehem</i>	41
4.4.3 <i>HVB-hem</i>	41
4.4.4 <i>Särskilda ungdomshem</i>	42
4.5 SÄRSKILT OM VÅRD AV UNGA SOM FYLLT 18 ÅR.....	43
4.5.1 <i>Allmänt om materiella förutsättningar</i>	43
4.5.2 <i>Åldersgränsen i förhållande till begreppet underårig</i>	45
5 LVU:S FÖRENLIGHET MED EKMR	49
5.1 UTREDNINGEN OM TVÅNGSVÅRD FÖR BARN OCH UNGA.....	49
5.2 RÄTTSTILLÄMPNINGEN	50
5.2.1 <i>Prövning i förvaltningsrätt</i>	50
5.2.2 <i>Prövning i kammarrätt</i>	51
5.2.3 <i>Prövning i Högsta förvaltningsdomstolen</i>	52
6 ANALYS	54
6.1 FÖRENLIGHET MED ARTIKEL 5.1.....	54
6.1.1 <i>Allmänna krav</i>	54
6.1.2 <i>Förenlighet med artikel 5.1 d</i>	55
6.1.3 <i>Förenlighet med övriga punkter</i>	63
6.2 NORMKONFLIKT MELLAN LVU OCH EKMR.....	65
7 SLUTSATS	67
KÄLL- OCH LITTERATURFÖRTECKNING	68
RÄTTSFALLSFÖRTECKNING	71

1 Introduktion

1.1 Bakgrund

LVU är en lagstiftning som syftar till att skydda barn¹ och unga² som far illa.³ Oaktat lagens skyddssyfte är tvångsvård⁴ med stöd av LVU en ingripande åtgärd för barn och unga som befinner sig i en utsatt situation.⁵ Vidare är tvångsvård med stöd av LVU en åtgärd som främst riktar sig till barn under 18 år.⁶ I 1 § 3 st. LVU stadgas dock att vård med stöd av 3 § LVU även kan ges till unga som fyllt 18 men inte 20 år.⁷ Det innebär att missbruk av beroendeframkallande medel, brottslig verksamhet och socialt nedbrytande beteende kan föranleda tvångsvård för unga över 18 år.⁸ I förarbetena till lagen anges att syftet bakom bestämmelsen är att unga i åldrarna närmast över 18 år på grund av försenad mognad eller utveckling kan ha behov av insatser som är anpassade efter ungas problematik och behov.⁹

Trots att syftet bakom tvångsvård av unga över 18 år tycks vara gott är det inte självklart att vården är förenlig med artikel 5 i EKMR¹⁰ som stadgar rätten till frihet och personlig säkerhet. Sverige är som stat bunden att följa EKMR, dels på grund av att EKMR är inkorporerad med svensk lagstiftning¹¹, dels genom folkrättslig bundenhet¹². För att tvångsvård med stöd av LVU ska vara förenlig med EKMR måste vården vara förenlig med någon av grunderna för lagliga frihetsberövanden¹³ i artikel 5.1.¹⁴

Tvångsvård med stöd av LVU är en form av frihetsberövande som vanligtvis grundas på artikel 5.1 d.¹⁵ I bestämmelsen anges att ett frihetsberövande är lagligt

¹ Med *barn* avses i uppsatsen personer under 18 år.

² Med *unga*, *en ung person* eller *den unge* avses i uppsatsen personer som fyllt 18 men inte 20 år.

³ Prop. 2002/03:53, s. 77; prop. 1989/90:28, s. 38.

⁴ Med *tvångsvård* avses i uppsatsen vård med stöd av LVU.

⁵ Prop. 2002/03:53, s. 148.

⁶ Prop. 1979/80:1, s. 584.

⁷ 1 § 3 st. jämte 3 § LVU.

⁸ Ibid.

⁹ Prop. 1979/80:1, s. 584.

¹⁰ Hädanefter skrivs inte i EKMR ut efter artikel 5. Med *artikel 5* avses bestämmelsen i EKMR.

¹¹ Lag (1994:1219) om den europeiska konventionen angående skydd för de mänskliga rättigheterna och grundläggande friheterna.

¹² Art. 1, EKMR.

¹³ Med *frihetsberövande* avses i uppsatsen rekvisitet i artikel 5 i EKMR.

¹⁴ *Khlaifia m.fl. mot Italien*, nr. 16483/12, dom meddelad den 15 december 2016, para. 88.

¹⁵ Nilsson, Mattias och Lundberg, Jenny. *Europarätten: en introduktion till EU-rätten och Europakonventionen*. 4 uppl. Stockholm: Jure förlag, 2010, s. 126 f.

”när en underårig genom ett lagligen meddelat beslut är berövad friheten för att undergå skyddsuppfostran eller för att ställas inför behörig myndighet.”¹⁶ Genom att ett av rekvisiten i punkten d är att den enskilde ska vara *underårig* är tolkningen av konventionsbegreppet avgörande för om tvångsvård av unga som fyllt 18 men inte 20 år är förenlig med artikel 5.1 d.

Angående tolkningen av begreppet underårig i artikel 5.1 d finns inget vägledande prejudikat från HFD.¹⁷ Europadomstolen har inte heller explicit prövat frågan om en person över 18 år är underårig enligt punkten d.¹⁸ En följd därav är bland annat att utslaget i underinstansers praxis skiftar.¹⁹ Å ena sidan ansåg Förvaltningsrätten i Karlstad att tvångsvård av en ung person som fyllt 18 men inte 20 år inte är förenlig med artikel 5.1 d eftersom hen på grund av sin ålder inte var underårig.²⁰ Å andra sidan har bland annat Förvaltningsrätten i Uppsala ansett att tvångsvård av unga över 18 år är förenlig med punkten d. Anledningen till detta var att konventionsstaterna enligt domstolen erhåller en margin of appreciation avseende tolkningen av begreppet underårig i artikel 5.1 d.²¹ Vidare kom Utredningen om tvångsvård för barn och unga²² i sin utredning från 2015 fram till att varken EKMR:s lydelse eller Europadomstolens praxis ger stöd för att LVU behöver ändras för att vara förenlig med konventionen.²³

I det fall tvångsvård av unga över 18 år inte är förenlig med punkten d på grund av rekvisitet *underårig* är det av intresse att utreda huruvida sådan tvångsvård istället är förenlig med någon av de övriga punkterna i artikel 5.1. Exempelvis har Kammarrätten i Göteborg ansett att tvångsvård på grund av missbruk av beroendeframkallande medel är förenlig med punkten e i artikel 5.1.²⁴ Punkten e anger att ett frihetsberövande är lagligt ”när någon är lagligen berövad friheten för att förhindra spridning av smittosam sjukdom eller därför han är psykiskt sjuk, alkoholmissbrukare, missbrukare av droger eller lösdrivare.”²⁵ Därav är det relevant

¹⁶ Art. 5.1 d, EKMR.

¹⁷ SOU 2015:71, s. 349. HFD valde även genom beslut den 21 augusti 2018 i mål nr. 4511-18 att inte meddela prövningstillstånd i ett mål som berörde frågan.

¹⁸ SOU 2015:71, s. 349.

¹⁹ Se avsnitt 6.2.

²⁰ Förvaltningsrätten i Karlstads dom den 20 mars 2015 i mål nr. 532-15. Se avsnitt 6.2.1.

²¹ Förvaltningsrätten i Uppsalas dom den 27 april 2015 i mål nr. 788-15. Se avsnitt 2.3.2 och 6.2.1.

²² SOU 2015:71. Se avsnitt 6.1.

²³ Ibid., s. 347 ff.

²⁴ Kammarrätten i Göteborgs dom den 5 maj 2015 i mål nr. 1677-15. Se avsnitt 6.2.2.

²⁵ Art. 5.1 e, EKMR.

att även utreda under vilka förutsättningarna ett frihetsberövande är lagligt enligt punkten e.

Vidare är det av intresse att utreda om tvångsvård av unga över 18 år är förenlig med artikel 5.1 c som anger att ett frihetsberövande är lagligt ”när någon är lagligen arresterad eller på annat sätt berövat friheten för att ställas inför behörig myndighet såsom skäligen misstänkt för att ha begått ett brott, eller när det skäligen anses nödvändigt att hindra honom från att begå ett brott eller att undkomma efter att ha gjort detta.”²⁶ Anledningen till detta är att brottslig verksamhet kan föranleda tvångsvård enligt 3 § LVU. Dessutom kan brottslighet utgöra ett socialt nedbrytande beteende som även det är en grund för tvångsvård enligt 3 § LVU.²⁷

Eftersom LVU är en ingripande åtgärd och frågan om 1 § 3 st. LVU är förenlig med artikel 5.1 saknar vägledande prejudikat samt inte har prövats av Europadomstolen är det av intresse att utreda huruvida tvångsvård av unga som fyllt 18 men inte 20 år är förenlig med punkterna c, d och e i artikel 5.1. I det fall det uppstår en normkonflikt mellan 1 § 3 st. LVU och artikel 5.1 i är det vidare av relevans att utreda hur en sådan konflikt ska lösas.

1.2 Syfte och frågeställningar

Denna uppsats har två syften. Uppsatsens *första* syfte är att utreda om tvångsvård av unga som fyllt 18 men inte 20 år med stöd av 1 § 3 st. jämte 3 § LVU är förenlig med grunderna för lagliga frihetsberövanden i artikel 5.1 i EKMR. För att uppnå uppsatsens första syfte behöver förutsättningarna för tvångsvård av unga som fyllt 18 men inte 20 år enligt LVU att redovisas. Dock är det inte kring dessa förutsättningar som tolkningsproblematik uppstår. Därav kommer istället fokus ligga på att analysera grunderna för lagliga frihetsberövanden i artikel 5.1.

Särskilt fokus kommer att ligga på tolkningen av begreppet *underårig* i artikel 5.1 d. Anledningen till detta är för det första att punkten d är den bestämmelse som tvångsvård med stöd av LVU vanligtvis grundas på. För det andra saknas vägledande prejudikat och skilda meningar råder gällande om en person över 18 år är underårig enligt punkten d. För det tredje kan punkterna c och e i artikel 5.1 i

²⁶ Art. 5.1 c, EKMR.

²⁷ Prop. 1989/90:28, s. 109. Se avsnitt 4.3.4.

EKMR tillämpas oberoende av den enskildes ålder. Därmed är punkten d av större relevans med beaktande av uppsatsens första syfte.

I det fall tvångsvård av unga över 18 år inte är förenlig med punkten d är det dock av intresse att utreda om sådan tvångsvård istället är förenlig med punkten c och e. Därav kommer även dessa grunder för lagliga frihetsberövanden att analyseras. För att besvara det första syftet kommer sedan förutsättningarna för tvångsvård av unga som fyllt 18 men inte 20 år och grunderna för lagliga frihetsberövanden att, med hjälp av de tolkningsprinciper som utvecklats i Europadomstolens praxis, jämföras och analyseras.

Uppsatsens *andra* syfte är att utreda hur en eventuell normkonflikt mellan 1 § 3 st. LVU och artikel 5.1 i EKMR ska lösas. För att uppnå uppsatsens andra syfte kommer konventionens status i svensk rättsordning att utredas och analyseras.

Vid en jämförelse mellan de två syftena kommer det första syftet att få mer utrymme i uppsatsen. Anledningen till detta är att uppsatsens andra syfte är beroende av vilken slutsats uppsatsen landar i avseende det första syftet. På så vis kan sägas att det första syftet är uppsatsens huvudsakliga syfte.

1.3 Avgränsningar

Uppsatsen är avgränsad till att endast utreda förhållandet mellan LVU och artikel 5.1 i EKMR. I artikel 5.2–5 stadgas vissa rättssäkerhetsmekanismer, så som rätten att underrättas och ställas inför domstol utan dröjsmål, rätten till att få sin sak prövad inom skälig tid och rätten till skadestånd då den enskilde har frihetsberövats i strid med EKMR. Trots att dessa aspekter är av intresse vid en utredning om ett frihetsberövande är konventionsenligt kommer artikel 5.2–5 inte att avhandlas i denna uppsats. Anledningen till detta är dels att det inte är kring dessa bestämmelser som tolkningsproblematik uppstår, dels att det inte finns utrymme inom ramen för denna uppsats för en sådan avhandling.

Vidare finns i artikel 5.1 sex grunder för lagliga frihetsberövanden stadgade. Punkterna a, b och f aktualiseras dock inte vid tvångsvård med stöd av LVU och är därmed inte relevanta med beaktande av uppsatsens syfte. Artikel 5.1 a anger att ett frihetsberövande är förenligt med konventionen ”när någon är lagligen berövad friheten efter fällande dom av behörig domstol.”²⁸ Med anledning av att

²⁸ Art. 5.1 a, EKMR.

bestämmelsen relaterar till frihetsberövanden med straffrättsliga syften aktualiseras inte punkten a vid tvångsvård av unga.²⁹ Enligt artikel 5.1 b är ett frihetsberövande konventionsenligt ”när någon är lagligen arresterad eller på annat sätt berövad friheten, antingen därför att han underlåtit att uppfylla en domstols lagligen meddelade föreläggande eller i syfte att säkerställa ett fullgörande av någon i lag föreskriven skyldighet.”³⁰ Genom att bestämmelsen relaterar till fall då en enskild inte har uppfyllt ett domstolsbeslut eller en skyldighet föreskriven i lag aktualiseras inte heller punkten b vid tvångsvård av unga.³¹ Artikel 5.1 f anger vidare att ett frihetsberövande är förenligt med konventionen ”när någon är lagligen arresterad eller på annat sätt berövad friheten för att förhindra att han obehörigen reser in i landet eller som ett led i ett förfarande som rör hans utvisning eller utlämning.”³² Utifrån bestämmelsens ordalydelse kan konstateras att punkten f inte blir aktuell vid tvångsvård av unga. Med anledning av att punkterna a, b och f inte aktualiseras vid tvångsvård av unga kommer de inte att avhandlas i uppsatsen.

Dessutom kommer punkterna c och e att få mindre utrymme i uppsatsen än punkten d. Anledningen till detta är som ovan konstaterat att punkten d är av större relevans med beaktande av uppsatsens syfte.³³ Vidare aktualiseras inte vissa delar av punkterna c och e avseende tvångsvård med stöd av LVU.³⁴ Med anledning därav kommer endast aspekter avseende punkterna c och e som är relevanta för uppsatsens syfte att avhandlas i uppsatsen.

Uppsatsen är avgränsad till att utreda förhållandet mellan LVU och EKMR. Trots att svenska medborgare erhåller ett grundlagsstadgat skydd mot frihetsberövanden i 2 kap. 8 § RF kommer RF inte att avhandlas i denna uppsats. Anledningen till detta är för det första att ovan nämnda tolkningsproblematik inte uppstår i förhållande till RF. Bestämmelsen i RF i jämförelse med artikel 5.1 i EKMR är mer allmänt hållen. Till skillnad från artikel 5.1 i EKMR som uppräknar sex grunder för lagliga frihetsberövanden får ett ingrepp i skyddet mot frihetsberövanden i RF göras om det finns lagstöd och ingreppet tillgodoser ändamål som är godtagbara i ett

²⁹ Jfr. *Aleksandr Aleksandrov mot Ryssland*, nr. 14431/06, dom meddelad den 27 mars 2018, para. 22.

³⁰ Art. 5.1 b, EKMR.

³¹ Jfr. *Beiere mot Lettland*, nr. 30954/05, dom meddelad den 29 september 2011, para. 49.

³² Art. 5.1 f, EKMR.

³³ Se avsnitt 1.2.

³⁴ Exempelvis kommer inte förutsättningarna för frihetsberövande på grund av smittosam sjukdom och lösdriveri att avhandlas. Vidare kommer endast relevanta aspekter kring förutsättningarna för lagligt frihetsberövande på grund av arrestering och häktning att behandlas i uppsatsen.

demokratiskt samhälle.³⁵ För det andra finns inte utrymme inom ramen för denna uppsats att avhandla rätten till frihet enligt RF. Vidare finns andra internationella rättighetsstadgor som stadgar rätten till frihet.³⁶ Dock kommer inte heller dessa att behandlas i denna uppsats. Anledningen till detta är att EKMR till skillnad från andra rättighetsstadgor är inkorporerad³⁷ med svensk lag och att inte finns utrymme för en vidare undersökning inom ramen för denna uppsats.

Dessutom är uppsatsen avgränsad till att utreda huruvida tvångsvård av unga över 18 år är förenlig med EKMR. Vid tvångsvård av unga över 18 år är inte 2 § LVU tillämplig och därmed kommer förutsättningarna för tvångsvård i miljöfallen inte att behandlas i uppsatsen.³⁸ Vidare är aspekter kring vårdnadshavarens roll i LVU-mål inte aktuella avseende tvångsvård av unga över 18 år. Därav kommer dessa aspekter inte att avhandlas i uppsatsen.

Med anledning av dels utrymmesmässiga begränsningar, dels ringa relevans för uppsatsens syfte kommer inte handläggningen av LVU-ärenden att beröras i uppsatsen. Detsamma gäller för omedelbart omhändertagande och det så kallade mellantvånget i 22 § LVU. Även vård i form av frivilliga insatser med stöd av SoL hamnar utanför uppsatsens syfte och kommer därmed inte att behandlas i denna uppsats. Detsamma gäller för alternativa vårdformer. Tvångsvård med stöd av LVM och LPT kommer därmed endast beröras ytligt och i samband med förutsättningarna för tvångsvård av unga över 18 år med stöd av LVU. Avsnittet i uppsatsen som berör de vårdformer som kan bli aktuella vid tvångsvård med stöd av LVU är vidare avgränsat från placeringsformen *stödboende*. Anledningen till detta är att en sådan placering främst kommer i fråga vid tvångsvård med stöd av 2 § LVU som inte är tillämplig på unga över 18 år.³⁹

1.4 Teori och metod

Uppsatsen har en konkret problemformulering som söker svar i gällande rätt. För att besvara uppsatsens frågeställningar kommer därav en metod som liknar den traditionella rättsdogmatiska metoden att användas. Syftet med uppsatsen kommer till följd därav att söka uppnås genom en analys av de, inom rättsdogmatiken

³⁵ 2 kap. 20-21 §§ RF.

³⁶ Exempelvis FN:s deklaration om de mänskliga rättigheterna.

³⁷ Lag (1994:1219) om den europeiska konventionen angående skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna.

³⁸ 1 § 2 st. LVU.

³⁹ Prop. 2015/16:43, s. 38.

erkända, komponenterna i rättskällevärdet. Kleineman beskriver den rättsdogmatiska analysen som en metod som syftar till "[...] att analysera de olika elementen i rättskällevärdet så att slutresultatet får antas spegla innehållet i gällande rätt eller – om man så vill uttrycka saken – hur rättsregeln skall uppfattas i ett visst konkret sammanhang."⁴⁰ Med andra ord kan den rättsdogmatiska metoden benämnas som en forskningsinriktning med fokus på kunskap inom rätten.⁴¹ Dock menar Kleineman att det kan uppstå rättssteoretiska frågor vid en beskrivning av rättsdogmatiken, med anledning av att metoden kan framstå som vag och oklar.⁴² Därav kommer detta avsnitt tydliggöra på vilket sätt den rättsdogmatiska metoden används i denna uppsats.

Uppsatsen söker inte problematisera begreppet *gällande rätt* och inte heller kritisera hur normer blir giltiga. Därav utgår uppsatsen från Peczeniks teori om normers giltighet. Förenklat tar uppsatsen därmed avstamp från att normer är rättsligt gällande då de har kommit till i behörig ordning och är koherenta med normer högre upp i rättskällevärdet.⁴³ Med avstamp i Peczeniks teori om normers giltighet utgår uppsatsen vidare från att lagstiftning, propositioner och prejudikat har en given auktoritet.⁴⁴ Peczenik menar att lagar *ska* beaktas, förarbeten och prejudikat *bör* beaktas medan doktrin, domar som inte utgör prejudikat samt förarbeten som inte direkt berör den tolkade lagtexten *får* beaktas.⁴⁵ Dessutom bör klargöras att uppsatsen tar avstamp från ett de lege lata-perspektiv. Uppsatsen syftar därmed till att fastställa gällande rätt, utifrån Peczeniks teori om begreppet.⁴⁶

Vid användning av en sådan rättsdogmatisk metod är valet av kunskapskällor centralt och begränsat till vad som betraktas som allmänt accepterade rättskällor.⁴⁷ Eftersom de olika elementen i rättskällevärdet är lagstiftning, förarbeten, rättspraxis och doktrin kommer dessa olika dimensioner av rätten att studeras och analyseras i

⁴⁰ Kleineman, Jan. Rättsdogmatisk metod. I *Juridisk metodlära*, Fredrik Korling och Mauro Zamboni (red.), 21-45. Lund: Studentlitteratur, 2013, s. 26.

⁴¹ Gunnarsson, Åsa och Svensson, Eva-Maria. *Genusrättsvetenskap*. 1 uppl. Lund: Studentlitteratur, 2009, s. 95.

⁴² Kleineman. *Rättsdogmatisk metod*, s. 21.

⁴³ *Ibid.*, s. 184.

⁴⁴ *Ibid.*, s. 32; Peczenik, Alexander. *Vad är rätt? Om demokrati, rättssäkerhet, etik och juridisk argumentation*. Stockholm: Fritze förlag, 1995, s. 214.

⁴⁵ Peczenik. *Vad är rätt? Om demokrati, rättssäkerhet, etik och juridisk argumentation*, s. 213 ff.

⁴⁶ Kleineman. *Rättsdogmatisk metod*, s. 36.

⁴⁷ Gunnarsson och Svensson. *Genusrättsvetenskap*, s. 93.

uppsatsen.⁴⁸ På grund av valet av en rättsdogmatisk metod påverkar dock normhierarkin vilken tyngd de olika rättskällorna kommer erhålla i uppsatsen.⁴⁹

Peczeniks teori och den rättsdogmatiska metoden applicerat på denna uppsats innebär att vid arbetet med de delar av uppsatsen som berör den svenska rättsordningen läggs den huvudsakliga vikten vid lagstiftning och förarbeten. Eftersom prejudikat avseende frågan om 1 § 3 st. LVU är förenlig med artikel 5.1 i EKMR saknas⁵⁰ kommer även praxis från underinstanser att analyseras. Enligt uppsatsens teoretiska utgångspunkter har dock den typen av praxis ingen självständig auktoritet vilket kommer att tas hänsyn till i analys och slutsats.⁵¹ Detsamma gäller användandet av exempelvis SOU 2015:71, som inte har lett fram till någon ny lagstiftning utan endast argumenterar för att LVU inte behöver ändras för att vara förenlig med EKMR.⁵² Vidare används doktrin i uppsatsen för att tolka och systematisera gällande rätt.⁵³ Eftersom doktrin på liknande sätt som underinstansers praxis och förarbeten som inte direkt har lett fram till ny lagstiftning inte erhåller självständig auktoritet enligt uppsatsens teori⁵⁴ kommer även detta tas hänsyn till i analys och slutsats.

Avseende de delar av uppsatsen som rör EKMR blir emellertid normhierarkin och urvalet av material delvis annorlunda.⁵⁵ Exempelvis utgör förarbeten till traktat endast en sekundär källa i förhållande till konventionstext och praxis.⁵⁶ Tolkningsprinciperna inom den europarättsliga regleringen, i jämförelse med svensk lagstiftning, skiljer sig även åt. Därav avviker uppsatsen från den traditionella rättsdogmatiska metoden i denna del. Utredningen koncentreras till att analysera konventionstext i kombination med praxis från Europadomstolen. Enligt Wienkonventionen ska vidare Europadomstolens praxis vara vägledande för tolkningen av EKMR.⁵⁷ Med anledning av detta används domstolens praxis som ett verktyg för att utreda hur EKMR ska tolkas. Vidare finns en uppsjö av doktrin som behandlar tolkningen av konventionen. Doktrin i förhållande till uppsatsens

⁴⁸ Kleineman. *Rättsdogmatisk metod*, s. 28.

⁴⁹ Peczenik. *Vad är rätt? Om demokrati, rättssäkerhet, etik och juridisk argumentation*, s. 219.

⁵⁰ SOU 2015:71, s. 349.

⁵¹ Peczenik. *Vad är rätt? Om demokrati, rättssäkerhet, etik och juridisk argumentation*, s. 215 f.

⁵² SOU 2015:71.

⁵³ Gunnarsson och Svensson. *Genusrättsvetenskap*, s. 94.

⁵⁴ Peczenik. *Vad är rätt? Om demokrati, rättssäkerhet, etik och juridisk argumentation*, s. 215 f.

⁵⁵ Kleineman. *Rättsdogmatisk metod*, s. 39. En fördjupning av vilka tolkningsprinciper som gör sig gällande vid tolkningen av EKMR redogörs för i avsnitt 2.3.

⁵⁶ Art. 32, Wienkonventionen. Se avsnitt 2.3.1.

⁵⁷ Art. 31.3 b, Wienkonventionen.

europarättsliga frågor kommer därav att användas på samma sätt som gällande frågorna avseende svensk rätt.

I den del av analysen som utreder om tvångsvård av unga som fyllt 18 men inte 20 år är förenlig med punkterna c, d och e i artikel 5.1 görs en jämförelse mellan förutsättningarna för tvångsvård och förutsättningarna för konventionsenliga frihetsberövanden. Vidare aktualiseras vissa normhierarkiska frågor vid utredningen huruvida svensk lagstiftning är förenlig med EKMR. Exempelvis får HFD konkurrens som högsta instans⁵⁸ genom att enskilda i frågor som avser EKMR kan klaga till Europadomstolen⁵⁹ och genom Europadomstolens roll som konventionstolkare⁶⁰. Dessutom aktualiseras frågor kring hur EKMR förhåller sig till annan svensk lagstiftning. Avseende dessa typer av frågor blir EKMR:s ställning i svensk rättsordning avgörande. För att fastställa hur en eventuell normkonflikt mellan LVU och EKMR ska lösas utgår uppsatsen från traditionella lagtolkningsprinciper, reglerna om lagprövning⁶¹ och förbudet mot konventionsstridig lagstiftning^{62, 63}.

1.5 Disposition

Uppsatsens inledande kapitel sätter ramarna för uppsatsen. I kapitlet ges först en kort bakgrund till ämnet. Därefter klargörs uppsatsens syfte och frågeställningar, avgränsningar samt metod och teori. Det inledande kapitlet efterföljs av kapitel 2-5 vilka är uppsatsens materiella del som därefter övergår till analys och slutsats i kapitel 6-7.

De två första kapitlen i den materiella delen, kapitel 2 och 3, berör frågor kopplade till EKMR. I stora drag avhandlar kapitel 2 uppkomsten av och syftet med EKMR, de principer som styr tolkningen av konventionen och konventionens status i svensk rättsordning. På så vis ger kapitlet en överblick av EKMR. Till skillnad från kapitel 2, som avhandlar det övergripande som är nödvändigt för en djupare förståelse, går det tredje kapitlet in på djupet av rätten till frihet och personlig säkerhet som stadgas i artikel 5. I kapitlet ligger särskilt fokus på förutsättningarna för lagliga

⁵⁸ Kleineman. *Rättsdogmatisk metod*, s. 33.

⁵⁹ Danelius, Hans. *Mänskliga rättigheter i europeisk praxis: en kommentar till Europakonventionen om de mänskliga rättigheterna*. 5 uppl. Stockholm: Norstedts juridik, 2015, s. 17 ff.

⁶⁰ Art. 31.3 b, Wienkonventionen.

⁶¹ 11 kap. 14 § RF; 12 kap. 10 § RF.

⁶² 2 kap. 19 § RF.

⁶³ Se avsnitt 2.2.

frihetsberövanden. Även syftet bakom bestämmelsen kommer att beröras. Eftersom tvångsvård måste ha stöd i någon av grunderna för lagliga frihetsberövanden blir avsnittet därigenom relevant vid analysen om tvångsvård av unga över 18 år är förenlig med punkterna c, d och e i artikel 5.1.

Vidare behandlar kapitel 4 och 5 olika aspekter av den svenska lagstiftningen och rättstillämpningen. Uppsatsens fjärde kapitel avhandlar regleringen kring tvångsvård av unga med stöd av LVU. Särskilt fokus riktas mot syftet med och förutsättningarna för tvångsvård. Därigenom möjliggörs en senare jämförelse mellan förutsättningarna för tvångsvård och förutsättningarna för lagliga frihetsberövanden i uppsatsens analyserande del. Även vägledande principer och vilka typer av vårdformer som aktualiseras vid tvångsvård av unga avhandlas. Sålunda tydliggörs vad tvångsvård med stöd av LVU innebär. På liknande vis används kapitlets avslutande del som särskilt behandlar förutsättningarna för tvångsvård av unga som fyllt 18 men inte 20 år. Vidare utreder kapitlet hur lagstiftaren har förhållit sig till begreppet underårig och myndighetsåldern vid beslutandet av åldersgränsen. I förhållande till tolkningen av konventionsbegreppet underårig i artikel 5.1 d är därmed avsnittet av relevans. Uppsatsens femte kapitel går in på vilka bedömningar svenska domstolar har gjort gällande om 1 § 3 st. LVU är förenlig med artikel 5.1. Även Utredningen om tvångsvård för barn och unga, vilken har utrett huruvida 1 § 3 st. LVU är förenlig med artikel 5.1, avhandlas i kapitlet.

Uppsatsen avslutas med kapitel 6 som är uppsatsens analyserande del och kapitel 7 där slutsatsen presenteras.

2 Europakonventionen

2.1 Allmänt om konventionen

Genom att dels ge en historisk tillbakablick över uppkomsten av EKMR, dels redogöra för konventionens grundläggande syfte och konsekvenser ges i detta avsnitt en överblick över konventionen. Överblicken är nödvändig för en djupare förståelse för uppsatsens problemställning.

Upprättandet av EKMR var, i generella termer, en respons på de allvarliga brott mot mänskligheten som utfördes under andra världskriget. Vidare var upprättandet en reaktion mot kommunismens framfart i Europa.⁶⁴ Dessa orsaker resulterade i att Europarådet bildades efter andra världskrigets slut, med uppdrag att säkerställa att något liknande aldrig skulle hända igen. År 1945 undertecknades EKMR av tio stater, bland annat Sverige. Syftet med grundandet av konventionen var att ett europeiskt samarbete gällande demokrati, mänskliga rättigheter och grundläggande friheter skulle skapas.⁶⁵

Konventionen inspirerades av den allmänna deklarationen om de mänskliga rättigheterna, som antogs av FN:s generalförsamling året innan EKMR undertecknades. Till skillnad från deklarationen är EKMR dock rättsligt förpliktigande för konventionsstaterna.⁶⁶ Anledningen till detta var att konventionen skulle kunna tillförsäkra konventionsstaternas medborgare dessa rättigheter gentemot staten i praktiken.⁶⁷ Vid grundandet av konventionen beslutades att Europadomstolen skulle utöva kontroll över efterlevnaden av konventionsbestämmelserna. För att de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna som har stadgats i konventionen ska säkerställas i praktiken har enskilda möjlighet att föra sin talan i Europadomstolen.⁶⁸ Det innebär att i det fall konventionsstaten genom antingen passivt eller aktivt handlande har brutit i att tillförsäkra konventionsrättigheter för sina medborgare kan det utgöra

⁶⁴ Harris, David; O'Boyle, Michael; Bates, Ed och Buckley, Carla. *Law of the European Convention on Human Rights*. 2 uppl. Oxford: Oxford University Press, 2009, s. 1.

⁶⁵ Danelius. *Mänskliga rättigheter i europeisk praxis: en kommentar till Europakonventionen om de mänskliga rättigheterna*, s. 17 ff.

⁶⁶ Ibid.

⁶⁷ Nilsson och Lundberg. *Europarätten: en introduktion till EU-rätten och Europakonventionen*, s. 108.

⁶⁸ Danelius. *Mänskliga rättigheter i europeisk praxis: en kommentar till Europakonventionen om de mänskliga rättigheterna*, s. 17 ff.

ett konventionsbrott. Ett sådant konventionsbrott kan medföra att staten blir skadeståndsskyldig.⁶⁹

EKMR består av grundkonventionen och de tilläggsprotokoll som har upprättats efter att grundkonventionen instiftades. För att tilläggsprotokollen ska vara bindande för konventionsstaterna krävs att de tillträtt protokollet i fråga som sedan träder i kraft vid en ratificering.⁷⁰ Idag skyddar grundkonventionen nästintill alla erkända civila och politiska rättigheter, så som rätten till liv, rätten till domstolsprövning, rätten till frihet och yttrandefriheten.⁷¹ Genom de tilläggsprotokoll som kompletterat grundkonventionen har även ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter tillfogats, så som rätten till undervisning.⁷²

EKMR får endast tillträdas av stater som är medlemmar i Europarådet. För att få bli medlem i Europarådet måste staten uppfylla en rad villkor. En förutsättning för ett medlemskap är att staten i fråga är en europeisk stat som har ett demokratiskt statskick. Dessutom krävs att den aktuella staten bedöms både ha en vilja och en förmåga att efterleva de krav på mänskliga rättigheter och grundläggande friheter som stadgas i konventionen. Idag har samtliga 47 stater som är medlemmar i Europarådet ratificerat konventionen.⁷³ Det innebär att samtliga stater som är medlemmar i Europarådet är rättsligt bundna att garantera att samtliga som vistas under deras jurisdiktion tillförsäkras de rättigheter som anges i EKMR.⁷⁴

2.2 Tolkning av konventionen

2.2.1 Allmänt om tolkningsprinciper

Eftersom bestämmelserna i EKMR ofta är allmänt hållna är det enligt Danelius inte ovanligt att oklarheter uppkommer vid tillämpningen av konventionen. Han menar att tolkningsprinciperna som utvecklats i Europadomstolens praxis därav utgör en viktig vägledning för tillämpningen av konventionen.⁷⁵ Enligt Wienkonventionen, som ska tillämpas vid tolkningen av EKMR⁷⁶, åligger det Europadomstolen att

⁶⁹ Nilsson och Lundberg. *Europarätten: en introduktion till EU-rätten och Europakonventionen*, s. 108.

⁷⁰ *Ibid.*, s. 107.

⁷¹ *Ibid.* och art. 2, 5, 6 och 10 EKMR.

⁷² Danelius. *Mänskliga rättigheter i europeisk praxis: en kommentar till Europakonventionen om de mänskliga rättigheterna*, s. 18.

⁷³ *Ibid.*, s. 20.

⁷⁴ Art. 1, EKMR.

⁷⁵ Danelius. *Mänskliga rättigheter i europeisk praxis: en kommentar till Europakonventionen om de mänskliga rättigheterna*, s. 55.

⁷⁶ *Golder mot Storbritannien*, nr. 4451/70, dom meddelad den 21 februari 1975, para. 29.

tolka EKMR. Genom domstolens praxis har tolkningsprinciper utvecklats.⁷⁷ För att avgöra hur EKMR i allmänhet och konventionsbegreppet underårig i synnerhet ska tolkas är följaktligen dels Wienkonventionen, dels praxis från Europadomstolen vägledande. Därmed kommer de viktigaste tolkningsprinciperna att redovisas nedan.

2.2.2 Wienkonventionen

Reglerna om tolkning av internationella traktat återfinns i Wienkonventionen om traktaträtten. Huvudregeln enligt konventionen är att "[e]n traktat ska tolkas ärligt i överensstämmelse med den gängse meningen av traktatens uttryck sedda i sitt sammanhang och mot bakgrunden av traktatens ändamål och syfte."⁷⁸ Med andra ord ska begreppen som återfinns i EKMR tolkas ärligt och i enlighet med sin normala betydelse och med bakgrund i bestämmelsens syfte.⁷⁹

Vidare ska den gängse betydelsen av ett begrepp definieras utifrån vilken kontext den läses i och kan därmed inte bestämmas isolerat. Det innebär att den gängse meningen av traktatsbegreppet ska bestämmas *utifrån* ändamålet och syftet med den aktuella bestämmelsen.⁸⁰ Eftersom ett traktats preambel vanligtvis anger det övergripande syftet och ändamålet är den vägledande för tolkningen av traktatet.⁸¹

Vid tolkningen utav ett traktat ska utöver den ändamålsenliga tolkningen dessutom hänsyn tas till den praxis som har utvecklats kring traktatet.⁸² Om en överensstämmande, konsekvent och upprepad praxis har etablerats avseende en bestämmelse är den prejudicerande för hur traktatet ska tolkas.⁸³ Enligt Wienkonventionen ska vidare förarbeten endast utgöra en sekundär källa i förhållande till ett traktats bestämmelser.⁸⁴ Till skillnad från Wienkonventionens huvudregel om ändamålsenlig tolkning som *ska* tillämpas, *får* förarbeten användas vid tolkningen av ett traktat.⁸⁵ Enligt Danelius stämmer detta väl överens med hur Europadomstolen har tolkat EKMR.⁸⁶

⁷⁷ Harris m.fl. *Law of the European Convention on Human Rights*, s. 17.

⁷⁸ Art. 31.1, Wienkonventionen.

⁷⁹ Harris m.fl. *Law of the European Convention on Human Rights*, s. 5.

⁸⁰ Gardiner, Richard. *Treaty Interpretation*. 2 uppl. Oxford: Oxford University Press, 2015, s. 181.

⁸¹ *Ibid.*, s. 205 f.

⁸² Art. 31.3 b, Wienkonventionen.

⁸³ Gardiner. *Treaty Interpretation*, s. 257.

⁸⁴ Art. 32, Wienkonventionen.

⁸⁵ Gardiner. *Treaty Interpretation*, s. 358 f.

⁸⁶ Danelius. *Mänskliga rättigheter i europeisk praxis: en kommentar till Europakonventionen om de mänskliga rättigheterna*, s. 55.

Europadomstolen var en av de första domstolarna som tillämpade Wienkonventionen vid tolkningen av EKMR. Enligt Gardiner utgår Europadomstolen genomgående utifrån tolkningsreglerna i Wienkonventionen vid tillämpningen av EKMR.⁸⁷ I enlighet med Wienkonventionen har Europadomstolen tolkat EKMR med hjälp av en *teleologisk tolkningsmetod*, det vill säga utifrån EKMR:s ändamål och syfte.⁸⁸

I målet *Soering mot Storbritannien* uttalade sig Europadomstolen angående tolkningen av EKMR och angav följande. Eftersom EKMR har som ändamål och syfte att skydda individers mänskliga rättigheter och grundläggande friheter ska bestämmelserna tolkas och tillämpas så att skyddet blir effektivt och gångbart i praktiken. Med andra ord ska rättigheterna och friheterna som skyddas i konventionen tolkas i ljuset av EKMR:s övergripande syfte – att skydda demokratiska värderingar och idéer.⁸⁹ Vidare angav Europadomstolen i målet *Wemhoff mot Tyskland* att det är nödvändigt att tolka EKMR:s artiklar på det sätt som är mest lämpligt för att uppfylla bestämmelsens ändamål och syfte. Följaktligen ska EKMR:s bestämmelser inte tolkas på så vis att konventionsstaternas förpliktelser gentemot sina åtaganden enligt konventionen begränsas.⁹⁰

2.2.3 Tolkningsprinciper utvecklade i Europadomstolens praxis

Sammanhängande med den i Wienkonventionen stadgade ändamålsenliga tolkningsprincipen hör *effektivitetsprincipen*. Europadomstolen uttryckte i målet *Artico mot Italien* att konventionen är avsedd att garantera rättigheter som inte enbart är teoretiska eller illusoriska, utan rättigheter som är praktiskt betydelsefulla och effektiva.⁹¹ Med andra ord ska konventionen tolkas så att ändamålet och syftet bakom bestämmelserna blir säkerställda på ett effektivt sätt i praktiken.⁹² Dessutom angav Europadomstolen i målet *Stec m.fl. mot Storbritannien* att konventionen måste *läsas i sin helhet* så att konventionens bestämmelser är förenliga och harmoniserar med varandra.⁹³

⁸⁷ Gardiner. *Treaty Interpretation*, s. 135.

⁸⁸ Harris m.fl. *Law of the European Convention on Human Rights*, s. 5.

⁸⁹ *Soering mot Storbritannien*, nr. 14038/88, dom meddelad den 7 juli 1989, para. 87.

⁹⁰ *Wemhoff mot Tyskland*, nr. 2122/64, dom meddelad den 27 juni 1968, para. 8.

⁹¹ *Artico mot Italien*, nr. 6694/74, dom meddelad den 13 maj 1980, para. 33.

⁹² Harris m.fl. *Law of the European Convention on Human Rights*, s. 15.

⁹³ *Stec m.fl. mot Storbritannien*, nr. 65731/01; 65900/01, beslut meddelat den 6 juli 2005, para. 48.

Vidare är det enligt Europadomstolen viktigt att ha i åtanke att konventionen är ett levande instrument som ska tolkas i ljuset av samhällsutvecklingen.⁹⁴ Konventionen ska därmed *tolkas dynamiskt* och bestämmelsernas betydelse kan därmed förändras över tid.⁹⁵ En dynamisk tolkning med hänsyn till samhällsutvecklingen innebär däremot inte att nya rättigheter kan inkluderas i de rättigheter som var avsedda vid grundandet av konventionen. Till exempel kan inte rätten till äktenskap inkludera en rätt till skilsmässa, även fast en sådan rättighet idag är allmänt accepterad i Europa.⁹⁶ Därmed tycks en dynamisk tolkningsmetod innebära att det endast finns utrymme för att göra en tolkning utav den redan existerande rättigheten med hänsyn till samhällsutvecklingen.

Ytterligare en tolkningsprincip som återkommer i Europadomstolens praxis är *proportionalitetsprincipen*. I bland annat målet *Soering mot Storbritannien* angav domstolen att tillämpningen av konventionen ska genomsyras utav proportionalitetsprincipen.⁹⁷ Principen blir som mest framträdande gällande konventionsrättigheter som det är tillåtet att göra ingrepp i. Exempelvis är det enligt konventionen tillåtet att göra ingrepp i artikel 8 som skyddar rätten till respekt för privat- och familjeliv, om det är nödvändigt med hänsyn till vissa viktiga intressen.⁹⁸ Nödvändigheten av ett sådant ingrepp ska stå i proportion till hur stort ingreppet i den enskildes rättighet är. För att ingreppet ska vara förenligt med konventionen ska det därmed föreligga en balans mellan ingreppet i den enskildes rättigheter och hur stort det allmänna intresset är för ett sådant ingrepp.⁹⁹

Utöver de redan redovisade tolkningsprinciperna har Europadomstolen vid tillämpningen av EKMR i flera av sina domar tagit hänsyn till en etablerad *europaisk standard*. En förutsättning för ett sådant hänsynstagande är att det föreligger ett europeiskt konsensus gällande en viss fråga.¹⁰⁰ Däremot, vid en avsaknad utav ett europeiskt konsensus, har domstolen istället använt sig utav principen om *margin of appreciation*. Europadomstolen tog upp doktrinen för första

⁹⁴ *Tyrer mot Storbritannien*, nr. 5856/72, dom meddelad den 25 april 1978, para. 31.

⁹⁵ Danelius. *Mänskliga rättigheter i europeisk praxis: en introduktion till Europakonventionen om de mänskliga rättigheterna*, s. 55.

⁹⁶ *Johnston mot Irland*, nr. 9697/82, dom meddelad den 18 december 1986.

⁹⁷ *Soering mot Storbritannien*, nr. 14038/88, dom meddelad den 7 juli 1989, para. 89.

⁹⁸ Art. 3.2, EKMR.

⁹⁹ Danelius. *Mänskliga rättigheter i europeisk praxis: en kommentar till Europakonventionen om de mänskliga rättigheterna*, s. 58; *Soering mot Storbritannien*, nr. 14038/88, dom meddelad den 7 juli 1989, para. 89.

¹⁰⁰ Harris m.fl. *Law of the European Convention on Human Rights*, s. 8 f.

gången i målet *Handyside mot Storbritannien*. Frågan i målet var bland annat om Storbritannien hade rätt att göra ett intrång i rätten till yttrandefrihet på grund av skydd för moral enligt artikel 10.2 i EKMR. Europadomstolen började med att konstatera att det inte finns ett europeiskt konsensus kring vad som uppfattas som moraliskt. Dessutom är uppfattningen beroende av samhällsutvecklingen och varierar mellan olika tider och platser. Därmed ansåg domstolen att det är konventionsstaterna som i princip är bäst lämpade att bedöma vilka restriktioner som är nödvändiga för att skydda moralen. Som en följd av detta har konventionsstaterna, både lagstiftaren och rättstillämparen, en margin of appreciation i denna kontext. Europadomstolen belyste dock att konventionsstaterna inte har rätt att göra en helt fri bedömning. Domstolen har sista ordet om ett intrång i en rättighet är proportionerligt och nödvändigt i ett demokratiskt samhälle, och därmed konventionsenligt.¹⁰¹

Doktrinen om margin of appreciation belyser att konventionsstaterna har det initiala och primära ansvaret för att skydda rättigheterna och friheterna etablerade i EKMR.¹⁰² Genom tilläggsprotokoll nummer 15 har det primära ansvaret kodifierats i grundkonventionens preambel.¹⁰³ Konventionsstaternas primära ansvar brukar benämnas som *subsidiaritetsprincipen*, vilken innebär att Europadomstolen endast fungerar som en kontrollinstans. Domstolen ska enbart gå in och korrigera konventionsstaternas eventuella brister att säkra konventionens rättigheter och friheter.¹⁰⁴

Att konventionsstaterna har en margin of appreciation innebär att konventionen ska tillämpas på ett flexibelt sätt med hänsyn till staternas olika nationella förhållanden, kulturer och rättsliga traditioner. Principen får däremot inte leda till att konventionsstaterna gör avkall på de rättigheter som ska tillförsäkras deras medborgare genom konventionen. Konventionsstaterna har rätt till en friare tolkning och bedömning avseende allmänna och oprecisa begrepp. Danelius belyser till exempel artikel 8–11 i EKMR avseende rätten till skydd för privat- och

¹⁰¹ *Handyside mot Storbritannien*, nr. 5493/72, dom meddelad den 7 december 1976, para. 48-49.

¹⁰² Danelius. *Mänskliga rättigheter i europeisk praxis: en kommentar till Europakonventionen om de mänskliga rättigheterna*, s. 55 f.

¹⁰³ Art. 1, protokoll nr. 15 om ändring av konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna och grundläggande friheterna.

¹⁰⁴ Danelius. *Mänskliga rättigheter i europeisk praxis: en kommentar till Europakonventionen om de mänskliga rättigheterna*, s. 55 f.

familjeliv, religionsfrihet, yttrandefrihet samt mötes- och föreningsfrihet där Europadomstolen har gett konventionsstaterna en bredare bedömningsmarginal.¹⁰⁵

Vidare är ett av EKMR:s syften att upprätta en europeisk minimistandard avseende mänskliga rättigheter. Det innebär att nivån av skydd för konventionens rättigheter och friheter ska vara likvärdig i alla konventionsstater. För att uppnå en sådan gemensam standard ska därför konventionens begrepp ges en *autonom tolkning*, vilket innebär att konventionen ska tolkas på så vis att den materiella innebörden blir densamma i alla konventionsstater. Innebörden av konventionsbegreppet ska inom nationell rätt vara densamma som enligt konventionens standard. Exempelvis ska begrepp som *civila rättigheter och skyldigheter, anklagelse för brott, domstol och vittne* i artikel 6 i EKMR tolkas autonomt.¹⁰⁶

Sammanfattningsvis har flera tolkningsprinciper utvecklats i Europadomstolens praxis. Ovan angivna tolkningsprinciper är genom Europadomstolens roll som konventionstolkare vägledande vid tolkningen av EKMR. Därav är dessa principer avgörande för hur förutsättningarna för lagliga frihetsberövanden ska tolkas.

2.3 Status i svensk rättsordning

I det fall en normkonflikt mellan LVU och EKMR uppstår blir konventionens status i svensk rättsordning relevant för hur en sådan konflikt ska lösas. Sverige skrev under EKMR år 1950 och konventionen ratificerades år 1953. Genom lag (1994:1219) om den europeiska konventionen angående skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna inkorporerades EKMR med svensk lagstiftning. Lagen trädde i kraft den 1 januari 1995, vilket innebär att EKMR nu är gällande som svensk lagstiftning och kan därmed åberopas i svensk domstol. Innan inkorporeringen skulle svensk lag tolkas och stiftas i största möjliga mån enligt EKMR:s rättigheter, friheter och principer trots att konventionen inte var direkt tillämplig som svensk lag.¹⁰⁷

Inför inkorporeringen skapades en kommitté, Fri- och rättighetsutredningen, med uppdrag att undersöka hur konventionen skulle inkorporeras med svensk lagstiftning.¹⁰⁸ Kommittén ansåg att svensk lagstiftning redan var förenlig med

¹⁰⁵ Ibid.

¹⁰⁶ Ibid., s. 55 f.

¹⁰⁷ Danelius. *Mänskliga rättigheter i europeisk praxis: en kommentar till Europakonventionen om de mänskliga rättigheterna*, s. 42 ff.

¹⁰⁸ Ibid., s. 42.

konventionen och att det därför inte skulle uppstå några svårigheter med att inkorporera EKMR med svensk lagstiftning. Vidare föreslog kommittén att inkorporeringen skulle ske genom ovan nämnda lag som angav att EKMR med tilläggsprotokoll skulle gälla som svensk lagstiftning. Enligt kommittén skulle lagen ha status som vanlig lag, eftersom en inkorporering på grundlagsnivå skulle leda till en dubbelreglering av vissa rättigheter och hur de får inskränkas. Detta eftersom RF redan i sitt andra kapitel reglerar medborgarnas fri- och rättigheter.¹⁰⁹

Vidare påvisade kommittén att EKMR genom lex posterior-principen redan erhöll ett starkt skydd i förhållande till tidigare stiftad lagstiftning. Principen innebär att en lag som stiftades innan inkorporeringen inte får tillämpas av svenska domstolar och myndigheter om den inte är förenlig med konventionen. Dessutom ansåg kommittén att konventionen skulle tillmätas särskild betydelse och att inte heller senare stiftad lagstiftning skulle få stå i strid med EKMR. För att uppnå detta föreslog kommittén att ett nytt stadgande skulle införas i RF som som angav att ny lagstiftning inte får stiftas i strid med konventionen. Kommittén uppmärksammade att en sådan bestämmelse i första hand riktar sig till lagstiftaren, men att även domstolar och myndigheter måste förhålla sig till bestämmelsen med tillämpning utav reglerna om lagprövning.¹¹⁰

Idag återfinns bestämmelsen om att ny lagstiftning inte får meddelas i strid med EKMR i 2 kap. 19 § RF. Dock framhöll regeringen i sin proposition till lagändringen att detta inte innebär en ny nivå i normhierarkin. Konventionen har status som vanlig lag och normkonflikter ska i första hand lösas genom lagtolkning eller rättstillämpningsmetoder. Enligt propositionen ska rättstillämparen använda sig utav en fördragskonform lagtolkning, om tvekan uppstår huruvida en svensk bestämmelse strider mot konventionen. Det kan vid en sådan tolkning visa sig att det finns utrymme att tolka en svensk lagregel på ett sådant sätt att syftet med bestämmelsen i konventionen kan uppnås. Å andra sidan, om den svenska bestämmelsen inte har något tolkningsutrymme, uppstår en lagkonflikt och rättstillämparen måste enligt regeringen använda sig utav andra allmänt erkända rättstillämpningsmetoder.¹¹¹

¹⁰⁹ SOU 1993:40 Del B, s. 126 ff.

¹¹⁰ Ibid.

¹¹¹ Prop. 1993/94:117, s. 36 ff.

I det fall den svenska bestämmelsen utfärdades före konventionen inkorporerades med svensk lag kan rättstillämparen, precision angavs i kommitténs utredning, använda sig utav *lex posterior*-principen. Genom den principen får konventionsbestämmelsen företräde framför den svenska lagregeln. Dock ska hänsyn även tas till principen om *lex specialis*, vilken innebär att en allmänt hållen regel får ge företräde till en specialregel. Det innebär att en svensk bestämmelse som utfärdats före konventionen i vissa fall kan ges företräde.¹¹²

Vidare ska rättstillämparen förhålla sig till lagprövningsreglerna som återfinns i 11 kap. 14 § RF och 12 kap. 10 § RF. Lagreglerna anger att om en domstol eller myndighet finner att en föreskrift strider mot en överordnad bestämmelse får den inte tillämpas. Det innebär vidare att i det fall rättstillämparen anser att en bestämmelse har meddelats i strid med konventionen ska hen sätta den åt sidan. Enligt regeringen är en förutsättning att lagregeln *uppenbart* strider mot förbudet i 2 kap. 19 § RF mot konventionsstridig lagstiftning.¹¹³ Genom lag (2010:1408) om ändring i regeringsformen togs dock uppenbarhetskravet bort. Nu gällande lydelse i 11 kap. 14 § och 12 kap. 10 § RF har inget krav på att en bestämmelse uppenbart ska strida mot en överordnad bestämmelse för att den inte ska få tillämpas.

Enligt Danelius har svenska domstolar, speciellt de högre instanserna, i flertalet fall gett företräde till EKMR vid konflikt med annan svensk lagstiftning.¹¹⁴ I till exempel NJA 2005 s. 462 ansåg HD att skadestånd kunde dömas ut med stöd av EKMR, trots att svensk lagstiftning inte gav rätt till skadestånd.¹¹⁵ Vidare ansåg HD i pleniavgörandet NJA 2013 s. 502 att den svenska lagstiftningen om skattebrott och skattetillägg inte var förenlig med EKMR:s förbud mot dubbelbestraffning. Därmed kunde det svenska systemet inte tillämpas.¹¹⁶ Dessutom angav HD i sitt remissyttrande inför inkorporeringen av EKMR ”att en konvention om mänskliga rättigheter, även om den i den inhemska laghierarkin inte har en högre rang än vanlig lag, ändå bör på grund av sin speciella karaktär ges en särskild vikt i fall av

¹¹² Ibid.

¹¹³ Ibid., s. 38.

¹¹⁴ Danelius. *Mänskliga rättigheter i europeisk praxis: en kommentar till Europakonventionen om de mänskliga rättigheterna*, s. 44.

¹¹⁵ NJA 2005 s. 462.

¹¹⁶ NJA 2013 s. 502.

konflikt med inhemska lagbestämmelser.”¹¹⁷ I propositionen anger regeringen att detta är ett uttryck för principen om fördragskonform lagtolkning.¹¹⁸

¹¹⁷ Prop. 1993/94:117, s. 38.

¹¹⁸ Ibid.

3 Rätten till frihet och personlig säkerhet

3.1 Allmänt om artikel 5.1

Tvångsvård med stöd av LVU är en sådan typ av frihetsberövande som regleras i artikel 5.1. Därav krävs att tvångsvård av unga över 18 år uppfyller de krav som ställs i artikeln för att vara förenlig med EKMR.¹¹⁹ Artikeln skyddar rätten till frihet och personlig säkerhet och har som huvudsakligt syfte att säkerställa att ingen blir frihetsberövad på godtyckliga grunder. Därigenom föreligger ett samband mellan bestämmelsen och de rättsstatliga principerna om förutsebarhet och rättssäkerhet.¹²⁰ Vidare har Europadomstolen i flera mål uttryckt att rätten till frihet och personlig säkerhet är en grundsten i ett demokratiskt samhälle.¹²¹

Europadomstolen har bland annat i målet *Khlaifia m.fl. mot Italien* angivit att begreppet *frihetsberövande* är ett autonomt begrepp. Det innebär att domstolen anser sig inte vara bundna av konventionsstaternas bedömningar gällande vad som räknas in som ett frihetsberövande.¹²² Enligt Europadomstolens praxis omfattar rätten till frihet och personlig säkerhet den enskildes fysiska frihet. Däremot omfattas inte restriktioner avseende rörelsefriheten som istället regleras i artikel 2 i tilläggsprotokoll nr. 4.¹²³ För att avgöra om ett frihetsberövande omfattas av artikel 5.1 ska hänsyn tas till graden och intensiteten, inte till naturen och substansen av frihetsberövandet. Det innebär att en helhetsbedömning, med avstamp i det enskilda fallet, ska göras vid bedömningen om ett frihetsberövande omfattas av artikeln. Hänsyn ska tas till bland annat vilken typ av frihetsberövande det handlar om, varaktigheten av frihetsberövandet, hur frihetsberövandet har verkställts samt vilka verkningar frihetsberövandet har resulterat i för den enskilde.¹²⁴

¹¹⁹ Se bl.a. Kammarrätten i Göteborgs dom den 25 oktober 2016 i mål nr. 4825-16; SOU 2015:71; Nilsson och Lundberg. *Europarätten: en introduktion till EU-rätten och Europakonventionen*, s. 126 f.

¹²⁰ *Engel m.fl. mot Nederländerna*, nr. 5100/71; 5101/71; 5102/71; 5354/72; 5370/72, dom meddelad den 8 juni 1976, para. 58.

¹²¹ Se bl.a. *Winterwerp mot Nederländerna*, nr. 6301/73, dom meddelad den 24 oktober 1979, para. 37; *Engel m.fl. mot Nederländerna*, nr. 5100/71; 5101/71; 5102/71; 5354/72; 5370/72, dom meddelad den 8 juni 1976, para. 82; *De Wilde, Ooms och Versyp mot Belgien*, nr. 2832/66; 2835/66; 2899/66, dom meddelad den 18 juni 1971, para. 65.

¹²² *Khlaifia m.fl. mot Italien*, nr. 16483/12, dom meddelad den 15 december 2016, para. 71.

¹²³ *De Tommaso mot Italien*, nr. 43395/09, dom meddelad den 23 februari 2017, para. 80; art. 2, protokoll nr. 4 till konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna, avseende erkännande av vissa andra rättigheter och friheter än dem som redan finns i konventionen och dess första tilläggsprotokoll.

¹²⁴ *De Tommaso mot Italien*, nr. 43395/09, dom meddelad den 23 februari 2017, para. 80.

I Europadomstolens praxis återfinns exempel på vilka situationer som omfattas av definitionen av frihetsberövande i artikel 5.1. Exempelvis har domstolen ansett att husarrest omfattas av tillämpningsområdet.¹²⁵ Dock gällande situationer då enskilda har blivit begränsade att röra sig inom större områden har frågan varit mer svårbedömd. I målet *Guzzardi mot Italien* ålades den enskilde att endast få vistas på en liten ö utanför Sardinien. Europadomstolen ansåg att det var ett frihetsberövande enligt artikel 5.1 eftersom den enskildes rörelsefrihet var så pass begränsad. Domstolen konstaterade även i målet att relevanta faktorer vid bedömningen om en restriktion är ett frihetsberövande enligt artikel 5.1 är möjligheten att lämna ett visst område, i vilken grad den enskilde övervakas och kontrolleras, utsträckningen av isolering samt möjligheten till att upprätta sociala kontakter.¹²⁶

Däremot, i målet *Nada mot Schweiz*, gjorde Europadomstolen en annan bedömning. Den enskilde var begränsad att förflytta sig från ett italienskt territorium som omgavs av schweiziska landområden. Anledningen till begränsningen var att den enskilde återfanns på FN:s sanktionslista som förhindrade den enskilde att vistas på eller transporteras genom schweiziska territorium. Europadomstolen ansåg att restriktionen inte omfattades av artikel 5.¹²⁷ Vidare har Europadomstolen ansett att även relativt tidsmässigt korta frihetsberövanden omfattas av tillämpningsområdet. Bedömningen gällande om en situation faller in under begreppet *frihetsberövande* ska vara densamma för dessa fall. Detta illustreras i bland annat målet *Rantsev mot Cypern och Ryssland*.¹²⁸

Vidare måste det finnas stöd i lag för att ett frihetsberövande ska vara förenligt med EKMR. För att kravet på laglighet ska vara uppfyllt är det inte tillräckligt att det finns stöd för ett frihetsberövande i nationell lagstiftning. Den nationella lagstiftningen ska i sig vara förenlig med konventionen och uppfylla de krav som är uppställda i artikel 5.¹²⁹ I målet *H.L. mot Storbritannien* uttalade sig

¹²⁵ Se bl.a. *N.C. mot Italien*, nr. 24952/94, dom meddelad den 18 december 2002; *Mancini mot Italien*, nr. 44955/98, dom meddelad den 2 augusti 2001.

¹²⁶ Danelius. *Mänskliga rättigheter i europeisk praxis: en kommentar till Europakonventionen om de mänskliga rättigheterna*, s. 109; *Guzzardi mot Italien*, nr. 7367/76, dom meddelad den 6 november 1980, p. 95.

¹²⁷ Danelius. *Mänskliga rättigheter i europeisk praxis: en kommentar till Europakonventionen om de mänskliga rättigheterna*, s. 109 f.; *Nada mot Schweiz*, nr. 10593/08, dom meddelad den 12 september 2012.

¹²⁸ *Rantsev mot Cypern och Ryssland*, nr. 25965/04, dom meddelad den 7 januari 2010, para. 317.

¹²⁹ *Pléso mot Ungern*, nr. 41242/08, dom meddelad den 2 januari 2013, para. 59.

Europadomstolen angående laglighetskravet. Enligt domstolen måste den nationella lagstiftningen vara tydligt formulerad och därmed främja rättssäkerhet och förutsebarhet. Vidare ska även förfarandet ske på ett rättvist och lämpligt sätt för att laglighetskravet ska vara uppfyllt. Eftersom frihetsberövandet i aktuellt mål hade grundats på *common law* ansåg domstolen att det inte fanns tillräckligt rättsligt stöd för frihetsberövandet och det var därmed inte förenligt med artikel 5.¹³⁰

För att säkerställa att ingen berövas friheten på godtyckliga grunder är endast frihetsberövanden som är förenliga med något av de uppräknade undantagen i artikel 5.1 förenliga med konventionen. Dessa tillåtna grunder för frihetsberövande är uttömmande.¹³¹ En mer utförlig redogörelse av undantagsgrunderna kommer att göras i nästkommande avsnitt.

3.2 Konventionsenliga frihetsberövanden

3.2.1 Allmänt om grunderna för lagliga frihetsberövanden

Som ovan anförts är endast frihetsberövanden som är förenliga med någon av de uppräknade undantagen i artikel 5.1 förenliga med konventionen.¹³² Därigenom krävs att tvångsvård med stöd av LVU måste ha stöd i någon av grunderna för att vara förenlig med konventionen. I målet *Engel m.fl. mot Nederländerna* angav Europadomstolen att grunderna för frihetsberövanden i artikel 5.1 är uttömmande. Med andra ord är endast tvångsvård som har ett explicit stöd i bestämmelsen förenlig med konventionen.¹³³

Dessutom finns inget utrymme för en extensiv tolkning vid bedömningen om en situation faller in under någon av grunderna för tillåtna frihetsberövanden i artikel 5.1. I målet *Winterwerp mot Nederländerna* konstaterade Europadomstolen att grunderna för tillåtna frihetsberövanden ska tolkas restriktivt.¹³⁴ Detta bekräftas i målet *Khlaifia m.fl. mot Italien* där domstolen vidhöll sin åsikt om att artikel 5.1 ska tolkas restriktivt. Europadomstolen kopplade sitt resonemang i målet dels till att artikel 5 skyddar en grundläggande mänsklig rättighet, dels till att bestämmelsens bakomliggande syfte endast kan säkerställas genom en restriktiv

¹³⁰ *H.L. mot Storbritannien*, nr. 45508/99, dom meddelad den 5 oktober 2004, para. 115.

¹³¹ *Khlaifia m.fl. mot Italien*, nr. 16483/12, dom meddelad den 15 december 2016, para. 88.

¹³² *Ibid.*

¹³³ *Engel m.fl. mot Nederländerna*, nr. 5100/71; 5101/71; 5102/71; 5354/72; 5370/72, dom meddelad den 8 juni 1976, para. 57.

¹³⁴ *Winterwerp mot Nederländerna*, nr. 6301/73, dom meddelad den 27 oktober 1979, para. 37.

tolkning.¹³⁵ Vidare angav Europadomstolen i målet *McKay mot Storbritannien* att grunderna för tillåtna frihetsberövanden i bestämmelsen, i jämförelse med möjligheter till ingrepp i artikel 8–11, ska tolkas betydligt mer restriktivt.¹³⁶

Utöver kravet på en restriktiv tolkning gäller kravet om lagstöd på samma vis som gällande övriga delar av artikel 5.¹³⁷ På samma vis som avseende kravet på lagstöd ska principerna om rättssäkerhet och proportionalitet tillämpas genomgående för alla tillåtna frihetsberövanden enligt artikel 5.1. Vidare ska frihetsberövandet vara nödvändigt och mindre ingripande insatser ska ha övervägts innan ett frihetsberövande är tillåtet enligt konventionen.¹³⁸

Nedan kommer de kategorier av lagliga frihetsberövanden som är mest relevanta för uppsatsens syfte att redovisas.

3.2.2 Arrestering och häktning

3.2.2.1 Allmänt om artikel 5.1 c

I artikel 5.1 c anges att ett frihetsberövande är lagligt ”när någon är lagligen arresterad eller på annat sätt berövad friheten för att ställas inför behörig myndighet såsom skäligen misstänkt för att ha begått ett brott, eller när det skäligen anses nödvändigt att hindra honom från att begå ett brott eller att undkomma efter att ha gjort detta.”¹³⁹ Med beaktande av de beteenden som kan föranleda tvångsvård av unga över 18 år är det av intresse att utreda om sådan tvångsvård på grund av *brottslig verksamhet* och *socialt nedbrytande beteende* är förenlig med denna punkt. Enligt punkten c finns tre lagliga grunder för frihetsberövande. Dessa är skäligen misstanke om brott, fara för fortsatt brottslighet eller flykttfara. För att bestämmelsen ska bli tillämplig krävs för det första att det finns ett beslut från en domstol eller annan behörig myndighet om att frihetsberöva en enskild. För det andra krävs att det finns stöd i lag för ett sådant beslut.¹⁴⁰

I målet *Lawless mot Irland* förtydligade Europadomstolen att endast frihetsberövanden som sker inom ramen för ett straffrättsligt förfarande är förenliga med denna bestämmelse. Bestämmelsen ska enligt domstolen läsas tillsammans

¹³⁵ *Khlaifia m.fl. mot Italien*, nr. 16483/12, dom meddelad den 15 december 2016, para. 88.

¹³⁶ *McKay mot Storbritannien*, nr. 543/03, dom meddelad den 3 oktober 2006, para. 30.

¹³⁷ Art. 5.1, EKMR.

¹³⁸ Harris m.fl. *Law of the European Convention on Human Rights*, s. 136 f.

¹³⁹ Art. 5.1 c, EKMR.

¹⁴⁰ Danelius. *Mänskliga rättigheter i europeisk praxis: en kommentar till Europakonventionen om de mänskliga rättigheterna*, s. 123.

med artikel 5.3 som reglerar rätten till att ställas inför en domare utan dröjsmål och rätten till en rättegång inom skälig tid. Därmed kan ett frihetsberövande endast vara förenligt med bestämmelsen om avsikten är att den enskilde ska ställas inför behörig domstol.¹⁴¹

3.2.2.2 Skälig misstanke om brott

Avgörande för den första grunden i bestämmelsen är att den enskilde kan anses vara skäligen misstänkt. I målet *Mehmet Hasan Altan mot Turkiet* var frågan bland annat hur begreppet *skäligen misstänkt* skulle tolkas. Europadomstolen angav att en neutral bedömare, utifrån den fakta och information som finns, ska kunna dra slutsatsen att den enskilde kan ha begått ett brott.¹⁴² Om en konventionsstat har brustit i att göra en gedigen undersökning för att styrka att en enskild kan ha begått ett brott är det därmed inte förenligt med artikel 5.1 c att beröva den enskilde friheten.¹⁴³ Vidare krävs att den enskilde är skäligen misstänkt för ett *brott*. Enligt Europadomstolen ska begreppet brott tolkas autonomt. Dock har den inhemska klassificeringen av gärningen betydelse för bedömningen, även om förfarandets karaktär och straffets allvar är avgörande.¹⁴⁴

3.2.2.3 Fara för fortsatt brottslighet

Enligt den andra grunden i artikel 5.1 c är ett frihetsberövande med syfte att förhindra en enskild från att begå brott tillåtet. Dock krävs även i detta fall att frihetsberövandet sker inom ramen för ett straffrättsligt förfarande och att syftet är att den enskilde ska ställas inför domstol. Detta illustreras bland annat i målet *Ostendorf mot Tyskland*. I målet avgav Europadomstolen att den andra grunden i artikel 5.1 c endast är tillämplig när den enskilde redan har begått ett brott. Därav är frihetsberövanden som har ett rent preventivt syfte inte förenliga med bestämmelsen.¹⁴⁵

Även målet *Guzzardi mot Italien* behandlar frågan om det är lagligt att beröva en enskild friheten i preventivt syfte. I målet konstaterade Europadomstolen att endast frihetsberövanden som syftar till att förhindra ett konkret och specifikt brott är förenliga med artikel 5.1 c. Med andra ord är det inte förenligt med konventionen

¹⁴¹ *Lawless mot Irland*, nr. 332/57, dom meddelad den 1 juli 1961, para. 13-14.

¹⁴² *Mehmet Hasan Altan mot Turkiet*, nr. 13237/17, dom meddelad den 20 mars 2018, para. 124.

¹⁴³ *Stepuleac mot Moldavien*, nr. 8207/06, dom meddelad den 6 november 2007, para. 73.

¹⁴⁴ *Benham mot Storbritannien*, nr. 19380, dom meddelad den 10 juni 1996, para. 56.

¹⁴⁵ *Ostendorf mot Tyskland*, nr. 15598/08, dom meddelad den 7 mars 2013, para. 82.

att beröva en enskild friheten på grund av att hen anses vara farlig eller benägen att begå brott.¹⁴⁶

3.2.2.4 Flyktfara

Den tredje grunden för ett tillåtet frihetsberövande enligt artikel 5.1 c är att det finns en flyktfara avseende en person som har begått ett brott. Även för denna grund krävs att frihetsberövandet sker inom ett straffrättsligt förfarande och att syftet är att den enskilde ska ställas inför behörig domstol. Vid bedömningen om en sådan flyktfara föreligger ska en helhetsbedömning göras. Vidare ska hänsyn inte endast tas till vilka påföljder som det begångna brottet kan leda till.¹⁴⁷

3.2.3 Skyddsuffostran av underårig

3.2.3.1 Allmänt om artikel 5.1 d

I artikel 5.1 d anges att ett frihetsberövande är lagligt ”när en underårig genom ett lagligen meddelat beslut är berövad friheten för att undergå skyddsuffostran eller för att inställas inför behörig myndighet.”¹⁴⁸ Beslut om tvångsvård enligt LVU grundas vanligtvis på artikel 5.1 d.¹⁴⁹ I regel stöds tvångsvård på grund av socialt nedbrytande beteende samt tvångsvård på grund av brottslig verksamhet och missbruk av beroendeframkallande medel som hamnar utanför de övriga punkternas tillämpningsområde på punkten d.¹⁵⁰

För att denna grund ska bli tillämplig krävs först och främst att beslutet om frihetsberövande har stöd i lag. Laglighetskravet är detsamma som det allmänna kravet på lagstöd i artikel 5. Därutöver krävs att syftet bakom skyddsuffostran står i proportion till ingreppet i den underåriges rätt till frihet. Europadomstolen anger i målet *D.L. mot Bulgarien* att kravet om proportionalitet innebär att omhändertagandet ska vara den sista utvägen, i enlighet med barnets bästa och syfta till att förhindra att den underåriges utveckling skadas.¹⁵¹

¹⁴⁶ *Guzzardi mot Italien*, nr. 7367/76, dom meddelad den 6 november 1980, para. 102.

¹⁴⁷ Danelius. *Mänskliga rättigheter i europeisk praxis: en kommentar till Europakonventionen om de mänskliga rättigheterna*, s. 126.

¹⁴⁸ Art. 5.1 d, EKMR.

¹⁴⁹ Nilsson och Lundberg. *Europarätten: en introduktion till EU-rätten och Europakonventionen*, s. 126 f.

¹⁵⁰ SOU 2015:71, s. 348.

¹⁵¹ *D.L. mot Bulgarien*, nr. 7472/14, dom meddelad den 19 maj 2016, para. 74.

3.2.3.2 Underårig

Vidare är bestämmelsen endast tillämplig om den enskilde är att anse som underårig i konventionsbestämmelsens mening. Europadomstolen har i sin guide till artikel 5 angett att "[t]he notion of a minor encompasses persons under the age of 18."¹⁵² Europadomstolen hänvisar till Europarådets ministerkommittés resolution (72) 29 i vilken kommittén rekommenderar att myndighetsåldern i medlemsstaterna ska vara 18 år.¹⁵³ Domstolen hänvisar vidare till att det finns en europeisk standard avseende myndighetsåldern samt till rättsfallet *Koniarska mot Storbritannien* som kommer analyseras nedan.¹⁵⁴ Även Danelius anser att "[s]om underårig betraktas i detta sammanhang en person under 18 år."¹⁵⁵ Enligt Kilkelly har dock Europadomstolen inte tagit ställning till när barndomen slutar. Hon menar att det är upp till konventionsstaten att genom sin nationella lagstiftning besluta om när en person blir myndig.¹⁵⁶

Målet *Koniarska mot Storbritannien* behandlade bland annat frågan om den enskilde var att anse som underårig enligt artikel 5.1 d. Den enskilde hade blivit tvångsplacerad på en institution efter att de brittiska myndigheterna hade gjort bedömningen att det fanns en stor risk för att hen skulle skada sig själv eller andra. Den enskilde yrkade bland annat att hen inte var att anse som underårig eftersom hen hade passerat åldern för obligatorisk skolgång och inte fick någon utbildning under sin placering. Den enskilde ansåg att artikel 5.1 d inte var tillämplig eftersom hen inte var omhändertagen för att undergå skyddsuppfostran¹⁵⁷ och därmed inte föll in under undantaget i aktuell bestämmelse. Europadomstolen konstaterade i målet att undantaget omfattar tvångsvård av *underåriga* och att det inte är relevant om den enskilde har passerat åldern för obligatorisk skolgång. Vidare ansåg domstolen att eftersom den enskilde under aktuell period var under 18 år var hen underårig och omfattas därmed av grunden för frihetsberövande i artikel 5.1 d.¹⁵⁸

¹⁵² Europadomstolen. Guide on Article 5 of the European Convention on Human Rights. 2018. https://www.echr.coe.int/Documents/Guide_Art_5_ENG.pdf (Hämtad 2018-09-05), s. 21.

¹⁵³ Ibid.; Resolution (72) 29 on the lowering of the age of full legal capacity. Adopted by the Committee of Ministers on 19 September 1972.

¹⁵⁴ Europadomstolen. Guide on Article 5 of the European Convention on Human Rights, s. 21.

¹⁵⁵ Danelius. *Mänskliga rättigheter i europeisk praxis: en kommentar till Europakonventionen om de mänskliga rättigheterna*, s. 128.

¹⁵⁶ Kilkelly, Ursula. *The Child and the European Convention on Human Rights*. Aldershot: Ashgate Publishing, 1999, s. 21 ff.

¹⁵⁷ I den engelska versionen: *educational supervision*.

¹⁵⁸ *Koniarska mot Storbritannien*, nr. 33670/96, beslut meddelat den 12 oktober 2000.

Liksom ovanstående mål berörde målet *DG mot Irland* frågan om tolkningen av begreppet underårig. Den enskilde var 17 år och hade passerat åldern för obligatorisk skolgång, men inte uppnått myndighetsålder. Enligt irländsk lagstiftning blev en person myndig vid 18 års ålder. Europadomstolen konstaterade återigen att tillämpningsområdet för artikel 5.1 d inte relaterar till när en person innehar ålder för obligatorisk skolgång, utan till när en person är underårig. Domstolen ansåg att eftersom åldern för myndighet enligt irländsk lagstiftning var 18 år, och den enskilde var 17 år, var frihetsberövandet förenligt med artikel 5.1 d.¹⁵⁹

Även målet *X mot Schweiz* behandlade frågan om den enskilde var att anse som underårig enligt artikel 5.1 d. I beslutet angav domstolen bland annat följande angående tolkningen av begreppet underårig. Eftersom den enskilde var 16 år vid frihetsberövandet, och åldersgränsen för myndighet inte är lägre än 18 år i någon av konventionsstaterna, är hen att anse som underårig i enlighet med aktuell bestämmelse.¹⁶⁰

Enligt Harris m.fl. går det att dra slutsatsen utifrån målet *X mot Schweiz* att begreppet *underårig* ska tolkas autonomt. Vidare anser de att domstolen i målet *X mot Schweiz* genom att konstatera att myndighetsåldern inte är lägre än 18 år i någon konventionsstat anger att det finns en europeisk standard gällande vem som är underårig. Enligt Harris m.fl. är därmed alla personer under 18 år att anse som underåriga enligt artikel 5.1 d. De anser att det däremot är mer oklart om 18-årsgränsen fortfarande gäller i konventionsstater som har en högre myndighetsålder än 18 år.¹⁶¹

3.2.3.3 Skyddsuppfostran

Vidare krävs för bestämmelsens tillämplighet att den underårige har blivit berövad friheten antingen för att undergå *skyddsuppfostran* eller för att inställas inför *behörig myndighet*. I målet *P. och S. mot Polen* uttalade sig Europadomstolen angående hur begreppet skyddsuppfostran ska tolkas. Domstolen angav i målet att skyddsuppfostran inte behöver vara detsamma som skolundervisning, utan kan istället utgöra andra åtgärder i syfte att skydda den underårige och främja dennes utveckling. I aktuellt mål var syftet med att beröva den enskilde friheten att

¹⁵⁹ *DG mot Irland*, nr. 39474/98, dom meddelad den 16 maj 2002.

¹⁶⁰ *X mot Schweiz*, nr. 8500/79, beslut meddelat den 14 december 1979.

¹⁶¹ Harris m.fl. *Law of the European Convention on Human Rights*, s. 151.

förhindra den enskilde från att utföra en abort. Enligt domstolen var syftet inte förenligt med artikel 5.1 d.¹⁶² I ovan nämnda mål, *Koniarska mot Storbritannien*, ansåg Europadomstolen att den enskilde hade blivit omhändertagen för att undergå skyddsuppfostran. Den enskilde erhöll inte utpräglad undervisning, men fick på institutionen stöttning och viss undervisning för att underlätta hennes vardag. Därmed var omhändertagandet förenligt med artikel 5.1 d.¹⁶³

Det är dock inte tillåtet enligt bestämmelsen att beröva en underårig friheten i syfte att förändra ett beteende eller att förhindra den underårige från att begå brott. Syftet med frihetsberövandet ska vara att den underårige får utbildning och stöttning anpassat efter sina behov.¹⁶⁴ I målet *Boumar mot Belgien* bekräftades detta. Europadomstolen konstaterade att frånvaro av behandling som kan påverka den enskildes livsföring och tillvaro resulterar i att frihetsberövandet inte är förenligt med artikel 5.1 d.¹⁶⁵

3.2.3.4 Inställelse inför behörig domstol

I jämförelse med frihetsberövande på grund av skyddsuppfostran, har tillämpningsområdet gällande frihetsberövande på grund av inställelse inför behörig domstol inte samma räckvidd. Vanligtvis grundas ett sådant frihetsberövande istället på artikel 5.1 c.¹⁶⁶ Dock har kommissionen i ett beslut konstaterat att artikel 5.1 d var tillämplig när den underårige skulle inställas hos en behörig domstol i samband med misstanke om brott. Detta eftersom den underårige undergick en psykiatrisk utredning som var nödvändig för bedömningen av den enskildes mentala hälsa.¹⁶⁷

3.2.4 Psykisk sjukdom och missbruk

3.2.4.1 Allmänt om artikel 5.1 e

I artikel 5.1 e anges att ett frihetsberövande är lagligt ”när någon är lagligen berövad friheten för att förhindra spridning av smittosam sjukdom eller därför att han är psykiskt sjuk, alkoholmissbrukare, missbrukare av droger eller lösdrivare.”¹⁶⁸ Bestämmelsen refererar till flera olika kategorier av personer som lagligen kan

¹⁶² *P. och S. mot Polen*, nr. 57375/08, dom meddelad den 30 oktober 2012, para. 147.

¹⁶³ *Koniarska mot Storbritannien*, nr. 33670/96, beslut meddelat den 12 oktober 2000.

¹⁶⁴ *Blokhin mot Ryssland*, nr. 47152/06, dom meddelad den 23 mars 2016, para. 171.

¹⁶⁵ *Boumar mot Belgien*, nr. 9106/80, dom meddelad den 29 februari 1988, para. 52.

¹⁶⁶ Danelius. *Mänskliga rättigheter i europeisk praxis: en kommentar till Europakonventionen om de mänskliga rättigheterna*, s. 129.

¹⁶⁷ *X mot Schweiz*, nr. 8500/79, beslut meddelat den 14 december 1979.

¹⁶⁸ Art. 5.1 e, EKMR.

frihetsberövas. Gemensamt för de olika personkategorierna är att den enskilde behöver medicinsk vård eller att det finns sociala överväganden som rättfärdigar ett ingripande. Därmed är syftet bakom frihetsberövandet enligt bestämmelsen inte enbart att skydda den allmänna säkerheten från personer som kan vara farliga, utan också att det ligger i den enskildes intresse att bli omhändertagen för att få vård.¹⁶⁹

I förhållande till tvångsvård med stöd av LVU aktualiseras dock inte alla personkategorier. Kammarrätten i Göteborg har angett att denna punkt aktualiseras då missbruk har föranlett tvångsvård.¹⁷⁰ Genom att bestämmelsen även reglerar frihetsberövanden av psykiskt sjuka som kan tänkas utgöra ett socialt nedbrytande beteende¹⁷¹ är det av intresse att utreda förutsättningarna för ett sådant frihetsberövande. Därav kommer förutsättningarna för lagliga frihetsberövanden av psykiskt sjuka och missbrukare att utredas nedan.

3.2.4.2 Psykisk sjukdom

Artikel 5.1 e reglerar omhändertaganden av personer med psykisk sjukdom. Begreppet *psykisk sjukdom* ska tolkas autonomt och Europadomstolen är därmed inte bunden av konventionsstaternas tolkning utav termen.¹⁷² Eftersom artikel 5.1 ska tolkas restriktivt fordras att det psykiska tillståndet är så allvarligt att det är nödvändigt med sjukhusvård för att bestämmelsen ska vara tillämplig. Dessutom måste en medicinsk expert göra en bedömning innan ett frihetsberövande verkställs. En sådan bedömning ska göras i nära anslutning till omhändertagandet.¹⁷³

Angående omhändertagande av personer med psykisk sjukdom har tre minimumkriterier utvecklats och fastställts i Europadomstolens praxis. I målet *Ruiz Rivera mot Schweiz* angav domstolen vilka kriterier som behöver vara uppfyllda för att ett frihetsberövande på grund av psykisk sjukdom ska vara lagligt. För det första måste det på ett tillförlitligt sätt ha fastställts att den enskilde lider av en psykisk sjukdom i bestämmelsens mening. För det andra måste sjukdomen vara av ett visst slag eller uppnå en viss grad som motiverar ett frihetsberövande. Det innebär att det ska vara visat att ett omhändertagande är nödvändigt i det enskilda fallet. För det

¹⁶⁹ *Enhorn mot Sverige*, nr. 56529/00, dom meddelad den 25 januari 2005, para. 43.

¹⁷⁰ Kammarrätten i Göteborgs dom den 5 maj 2015 i mål nr. 1677-15. Se även SOU 2015:71, s. 348.

¹⁷¹ Se avsnitt 4.

¹⁷² *Petschulies mot Tyskland*, nr. 6281/13, dom meddelad den 2 juni 2016, para. 74.

¹⁷³ *Glien mot Tyskland*, nr. 7345/12, dom meddelad den 28 november 2013, para. 85.

tredje krävs att de första två kriterierna är uppfyllda under hela perioden av frihetsberövandet.¹⁷⁴

3.2.4.3 Missbruk

Vidare möjliggör artikel 5.1 e frihetsberövanden av alkohol- och drogmissbrukare. För att ett sådant omhändertagande ska vara förenligt med konventionen gäller precis som för hela artikel 5 att det finns stöd i lag för frihetsberövandet.¹⁷⁵

Gällande missbrukare av alkohol är det inte ett krav att den enskilde innehar ett kliniskt alkoholmissbruk. I målet *Witold Litwa mot Polen* var frågan bland annat om den enskilde var missbrukare av alkohol i konventionens mening. Europadomstolen hänvisade till Wienkonventionens tolkningsbestämmelser och konstaterade att termen *alkoholist* i dess vanliga mening syftar till personer som är beroende av alkohol. Vidare menade domstolen att det gemensamma för de personer som kan bli frihetsberövade under artikel 5.1 e är att de behöver ges medicinsk behandling alternativt att det finns sociala överväganden som berättigar ett omhändertagande. I denna kontext ansåg domstolen att det är legitimt att ge termen *alkoholist* en vidare tolkning än den gängse och att inte endast inkludera personer som innehar en kliniskt alkoholmissbruk.¹⁷⁶ Europadomstolen drog slutsatsen att personer som under påverkan av alkohol har ett beteende som medför ett hot mot den allmänna ordningen eller dem själva även inkluderas i personkategorin under artikel 5.1 e. Därmed kan personer med missbrukarproblematik bli frihetsberövad för att skydda den allmänna ordningen eller för att skydda den enskilde själv.¹⁷⁷

Ovanstående innebär att personer som tillfälligt har ett beteende under påverkan av alkohol som stör den allmänna ordningen kan motivera kortvariga frihetsberövanden.¹⁷⁸ Bestämmelsen tillåter dock inte frihetsberövanden endast på grund av alkoholintag, utan syftet bakom frihetsberövandet måste vara att skydda den allmänna ordningen alternativt den enskilde själv.¹⁷⁹ Vidare krävs att mindre ingripande alternativ, så som poliseskort till hemmet, har övervägts innan ett frihetsberövande sker. Det innebär att det inte är tillräckligt att frihetsberövandet

¹⁷⁴ Se bl.a. *Ruiz Rivera mot Schweiz*, nr. 8300/06, dom meddelad den 18 februari 2014, para. 59-60; *Winterwerp mot Nederländerna*, nr. 6301/73, dom meddelad den 24 oktober 1979, para. 39.

¹⁷⁵ Harris m.fl. *Law of the European Convention on Human Rights*, s. 155.

¹⁷⁶ *Witold Litwa mot Polen*, nr. 26629/95, dom meddelad den 4 april 2000, para. 57-62.

¹⁷⁷ *Ibid.*

¹⁷⁸ Harris m.fl. *Law of the European Convention on Human Rights*, s. 154 f.

¹⁷⁹ *Petschulies mot Tyskland*, nr. 6281/13, dom meddelad den 2 juni 2016, para. 65.

har stöd i nationell lagstiftning, utan det ska även vara nödvändigt i det enskilda fallet.¹⁸⁰

¹⁸⁰ *Witold Litwa mot Polen*, nr. 26629/95, dom meddelad den 4 april 2000, para. 78.

4 Tvångsvård av unga med stöd av LVU

4.1 Allmänt om LVU

Huvudregeln inom socialtjänstens verksamhet är att insatser ska bygga på frivillighet.¹⁸¹ Utgångspunkten är därmed att insatser från socialtjänsten inte kan ges utan samtycke från den enskilde.¹⁸² Dock anges i propositionen till 1990 års LVU att vård inte alltid kan ges med samtycke. Genom LVU, som är en kompletterande lagstiftning till SoL, möjliggörs tvångsvård av unga när frivilliga insatser inte anses vara tillräckliga. Enligt förarbetena till lagen är "[s]yftet med LVU [...] att samhället skall kunna fullgöra sin skyldighet att tillgodose barns och ungdomars behov av vård och behandling."¹⁸³ Med andra ord är LVU först och främst en skyddslagstiftning med syfte att skydda unga som far illa.¹⁸⁴

Barn har en lagstadgad rätt till omvårdnad, trygghet och en god fostran.¹⁸⁵ Utgångspunkten är att vårdnadshavaren har ansvaret för att tillgodose barnets grundläggande rättigheter.¹⁸⁶ I det fall då vårdnadshavaren försummar detta ansvar är samhället enligt LVU skyldigt att agera för att skydda barnet.¹⁸⁷ Socialnämnden ska säkerställa att den unge växer upp under trygga förhållanden och därigenom har samhället ett särskilt ansvar för barn och unga.¹⁸⁸ Under perioden då den unge vårdas med stöd av LVU har socialnämnden samma ansvar för den unge som vårdnadshavaren har enligt 6 kap. 1 § FB.¹⁸⁹

Under 2016 erhöll 1 227 unga som fyllt 18 men inte 20 år någon gång heldygnsinsatser med stöd av LVU.¹⁹⁰ Vidare är tvångsvård en ingripande åtgärd och unga som blir omhändertagna med stöd av lagen befinner sig i en utsatt situation.¹⁹¹ Därav stadgas i 1 § LVU att insatserna enligt lagen ska präglas av respekt för den unges människovärde och integritet. Dessutom ska barnets bästa

¹⁸¹ 1 § 1 st. LVU.

¹⁸² Fahlberg, Gunnar och Larsson, Monica. *Socialtjänstlagarna*. 14 uppl. Stockholm: Liber, 2016, s. 113.

¹⁸³ Prop. 1989/90:28, s. 38.

¹⁸⁴ Prop. 2002/03:53, s. 77.

¹⁸⁵ 6 kap. 1 § FB.

¹⁸⁶ 6 kap. 2 § 2 st. FB.

¹⁸⁷ Prop. 1989/90:28, s. 57.

¹⁸⁸ Prop. 2002/03:53, s. 37 f.

¹⁸⁹ 11 § 5 st. LVU.

¹⁹⁰ Socialstyrelsen. Statistik om socialtjänstinsatser till barn och unga 2015 och 2016. 2017. <http://www.socialstyrelsen.se/SiteCollectionDocuments/2017-9-2-tabeller.xls> (Hämtad 2018-10-10).

¹⁹¹ Prop. 2002/03:53, s. 148.

vara avgörande vid beslut enligt LVU.¹⁹² Dessa vägledande principer kommer redovisas för i nedanstående avsnitt. Vidare kan tvångsvård av unga beredas i två olika typer av fall. För det första kan vård beredas när det finns en påtaglig risk för att den unges hälsa och utveckling skadas på grund av brister i hemmet.¹⁹³ För det andra kan vård beredas när en sådan påtaglig risk föreligger på grund av den unges eget beteende.¹⁹⁴ De vägledande principerna samt förutsättningarna för vård i beteendefallen kommer att redovisas för i avsnitten nedan.

För att insatser enligt LVU ska bli aktuella krävs att det den unges hemmiljö eller eget beteende leder till att det finns en *påtaglig risk* för att den unges *hälsa och utveckling* skadas.¹⁹⁵ Med hälsa och utveckling avses den unges psykiska och fysiska hälsa och sociala utveckling. Lagstiftaren har i 2 och 3 §§ LVU explicit uttryckt vilka riskfaktorer som avses.¹⁹⁶ Vidare får inte risken för den unges hälsa och utveckling vara ringa eller övergående.¹⁹⁷ Subjektiva antaganden får dessutom inte avgöra om en påtaglig risk föreligger. Enligt Singer ska dock inte kraven på risk för skada sättas så högt att det leder till att en faktiskt skada måste ske innan ett ingripande kan ske.¹⁹⁸ I RÅ 2009 ref. 64 uttalade sig HFD gällande beviskraven. Domstolen menade att det inte får vara fråga om en obetydlig, oklar eller avlägsen risk för den unge, utan risken för skada ska vara klar och konkret. Således kan inte en hypotetisk riskbedömning ligga till grund för ett omhändertagande enligt LVU.¹⁹⁹

4.2 Vägledande principer

Genom de principer som är vägledande vid beslut om tvångsvård med stöd av LVU belyses de ändamål och syften som ligger bakom lagstiftningen. Vidare tydliggörs de grundläggande förutsättningarna för tvångsvård med stöd av LVU.

De grundläggande rättsstatliga principerna om legalitet, proportionalitet, objektivitet och likabehandling gör sig gällande vid beslut om tvångsvård av

¹⁹² 1 § 1 och 5 st. LVU.

¹⁹³ 2 § LVU.

¹⁹⁴ 3 § LVU.

¹⁹⁵ 2 och 3 §§ LVU; prop. 1989/90:28, s. 63.

¹⁹⁶ Lundgren, Lars; Sunesson, Per-Anders och Thunved, Anders. *Nya sociallagarna: med kommentar i lydelsen den 1 januari 2018*. 31 uppl. Stockholm: Norstedts Juridik, 2018, s. 351.

¹⁹⁷ *Ibid.*, s. 351.

¹⁹⁸ Singer, Anna. *Barnets bästa: om barns rättsliga ställning i familj och samhälle*. 6 uppl. Stockholm: Norstedts juridik, 2012, s. 218.

¹⁹⁹ RÅ 2009 ref. 64.

unga.²⁰⁰ Enligt 1 § LVU ska insatserna enligt lagen präglas av respekt för den unges människovärde och integritet.²⁰¹ Syftet med bestämmelsen är att belysa att beslut enligt lagen ska tas med respekt för att den unge är en självständig individ med egna rättigheter.²⁰²

Dessutom ska barnets bästa vara avgörande vid beslut enligt lagen.²⁰³ I januari 2013 infördes en ny bestämmelse i LVU. I 1 § 5 st. LVU anges nu att vid beslut enligt lagen ska det som är bäst för den unge vara *avgörande*. Stycket är en anpassning till artikel 3 i Barnkonventionen som reglerar principen om barnets bästa. Enligt förarbetena till bestämmelsen fanns ett behov av ett förstärkt barnperspektiv vid tillämpningen av lagen. Trots att begreppet *barn* omfattar personer under 18 år enligt Barnkonventionen anges i förarbetena till LVU att principen om barnets bästa ska tillämpas även på unga över 18 år som tvångsvårdas enligt lagen.²⁰⁴

Barnperspektivet tydliggörs i 36 § LVU. Där stadgas den unges rätt att få relevant information och rätt att få framföra sina åsikter. Vidare anges att om den unge inte själv kan framföra sina åsikter ska dennes inställning på annat sätt klarläggas. De åsikter och den inställning som den unge för fram ska tillmätas betydelse beroende på den unges ålder och mognad.²⁰⁵ Dessutom har den unge rätt att, om hen har fyllt 15 år, själv föra sin talan i mål enligt LVU.²⁰⁶

LVU ska även genomsyras av frivillighet och samverkan mellan den unge, vårdnadshavaren och socialtjänsten.²⁰⁷ I propositionen till LVU angav regeringen att "[s]ocialtjänsten skall, så långt det är möjligt, satsa på frivilligt samarbete med de barn och föräldrar som behöver socialtjänstens stöd. I de fall detta inte är görligt, måste barn och ungdomar ändå få den hjälp de behöver."²⁰⁸ Syftet bakom möjligheten att utan samtycke vårda unga är att samhället ska kunna säkra att den unge får trygga uppväxtförhållanden.²⁰⁹

²⁰⁰ Eneroth, Elisabeth. *Unga på hem för vård eller boende: om rättssäkerhet, legitimitet och tillit vid beslut om ungas vård*. Stockholm: Jure förlag, 2014, s. 29.

²⁰¹ 1 § 1 st. LVU.

²⁰² Lundgren m.fl. *Nya sociallagarna: med kommentar i lydelsen den 1 januari 2018*, s. 347.

²⁰³ 1 § 1 och 5 st. LVU.

²⁰⁴ Prop. 2002/03:53, s. 76 ff.

²⁰⁵ 36 § 2-3 st. LVU ec.

²⁰⁶ 36 § 2 st. LVU.

²⁰⁷ Prop. 1989/90:28, s. 38.

²⁰⁸ *Ibid.*, s. 52.

²⁰⁹ *Ibid.*, s. 38.

I första hand ska dock insatser ges i samförstånd med den unge och dess vårdnadshavare genom SoL, vilket innebär att LVU fungerar som en kompletterande lagstiftning.²¹⁰ Dock om vårdnadshavaren eller den unge, om hen har fyllt 15 år, inte samtycker till erbjudna insatser kan LVU tillämpas. När den unge är över 18 år krävs endast att hen inte samtycker till insatser för att LVU ska bli tillämplig.²¹¹ Med andra ord, när den unge har fyllt 15 men inte 18 år krävs att både den unge och vårdnadshavaren samtycker till insatser enligt SoL. Om så inte är fallet kan LVU bli tillämplig.²¹²

I vissa fall kan vård enligt LVU beredas trots att ett formellt samtycke har lämnats. Om socialnämnden har en grundad anledning att anta att samtycket inte är allvarligt menat kan LVU tillämpas trots ett formellt samtycke.²¹³ I exempelvis RÅ 1986 ref. 4 hade vårdnadshavaren lämnat samtycke till frivillig vård. HFD ansåg dock att det förelåg en risk för att vårdnadshavaren, under påverkan av andra personer, skulle dra tillbaka sitt samtycke. Därmed fanns inte tillräckliga garantier för att vården skulle kunna fortlöpa utan avbrott och LVU ansågs vara tillämplig.²¹⁴

Slutligen är en målsättning med vården enligt LVU att den unge ska kunna återvända till sina föräldrar. Ett led i denna målsättning är att den unge ska placeras nära hemmet och, om möjligt, fortsatt kunna ha kontakt med sin familj.²¹⁵ Dessutom ska tvångsvården omprövas var sjätte månad för att undersöka om vårdbehovet kvarstår, eller om den unge kan återförenas med sin familj.²¹⁶

4.3 Materiella förutsättningar

4.3.1 Allmänt om beteendefallen

Genom att utreda under vilka förutsättningar barn och unga kan tvångsvårdas i beteendefallen möjliggörs en jämförelse mellan dessa förutsättningar och förutsättningarna för lagliga frihetsberövanden i punkterna c, d och e i artikel 5.1. Nedan kommer förutsättningarna för tvångsvård med stöd av 3 § LVU att redogöras för. Denna utredning kommer att användas i analysen för att jämföra LVU och EKMR.

²¹⁰ 1 § 1 st. LVU; prop. 1989/90:28, s. 106.

²¹¹ 1 § 3 st. LVU.

²¹² Fahlberg och Larsson. *Socialtjänstlagarna*, s. 114.

²¹³ Prop. 1979/80:1, s. 500.

²¹⁴ RÅ 1986 ref. 4.

²¹⁵ Singer. *Barnets bästa*, s. 230 f.

²¹⁶ 13 § LVU.

Tvångsomhändertaganden i beteendefallen blir tillämpligt enligt 3 § LVU då den unges hälsa och utveckling utsätts för en påtaglig risk på grund av den unges eget beteende.²¹⁷ Vidare får syftet bakom tvångsvården i beteendefallen endast vara att skydda den unge. Även om den unges beteende kan utgöra en samhällsfara får inte samhällsskydd vara orsaken till ett ingripande.²¹⁸

I jämförelse med miljöfallen är åldersgränserna annorlunda utformade i beteendefallen. Tvångsvård får i beteendefallen även beredas unga som har fyllt 18 men inte 20 år.²¹⁹ Vidare, om behovet av vård kvarstår, får den unge vårdas på grund av sitt eget beteende fram till att hen fyller 21 år.²²⁰ Enligt förarbetena till den tidigare lagen är beteendegrunden framförallt tillämplig när det handlar om äldre barn.²²¹ Därmed blir förutsättningarna för tvångsvård i beteendefallen intressanta med beaktande av uppsatsens syfte.

Beteenden som kan ligga till grund för tvångsvård är missbruk av beroendeframkallande medel, brottslig verksamhet eller annat socialt nedbrytande beteende.²²² Dessa beteendegrunder kommer att redogöras för nedan.

4.3.2 Missbruk av beroendeframkallande medel

Den första av de tre grunderna för tvångsvård i beteendefallen är missbruk av beroendeframkallande medel.²²³ Redan i 1980 års LVU inkluderades denna grund som en riskfaktor.²²⁴ Enligt förarbetena till den tidigare lagen är *beroendeframkallande medel* detsamma som alkohol, narkotika, mediciner och liknande preparat.²²⁵

Vidare anges att en regelbunden användning av sådana beroendeframkallande medel innebär en risk för skada av den unges hälsa och utveckling. Dock är det först när den unge har påbörjat en utveckling mot ett beroende som kravet på *påtaglig risk* är uppfyllt och tvångsvård kan bli tillämpligt. Avseende användning av tunga preparat, så som heroin, är det emellertid tillräckligt att bruket sker vid något enstaka tillfälle för att den unges hälsa och utveckling sätts i påtaglig risk i lagens

²¹⁷ 3 § LVU; Fahlberg och Larsson. *Socialtjänstlagarna*, s. 118.

²¹⁸ SOU 1977:40, s. 391; Fahlberg och Larsson. *Socialtjänstlagarna*, s. 120.

²¹⁹ 1 § 3 st. LVU.

²²⁰ 21 § 3 st. LVU.

²²¹ Prop. 1979/80:1, s. 582.

²²² 3 § 1 st. LVU.

²²³ 3 § 1 st. LVU.

²²⁴ 1 § 2 st. 2 p. lag (1980:621) med särskilda bestämmelser om vård av unga.

²²⁵ Prop. 1979/80:1, s. 582 f.; SOU 1977:40, s. 391.

mening. På jämförligt vis inkluderas allt icke-medicinskt bruk av läkemedel i den aktuella grunden för tvångsvård.²²⁶

4.3.3 Brottslig verksamhet

De fall då en ung person ägnar sig åt *brottslig verksamhet* kan även föranleda tvångsvård med stöd av 3 § LVU. På motsvarande sätt som gällande alla grunder för tvångsvård krävs att den unges brottslighet innebär en påtaglig risk för att den unges hälsa och utveckling skadas.²²⁷ Det innebär ett krav på att brottsligheten ska uppnå en viss grad för att tvångsvård ska bli tillämpligt.²²⁸

Även denna grund för tvångsvård var intaget i 1980 års LVU.²²⁹ I förarbetena till den tidigare lagen anges att rena bagatellförseelser inte är tillräckliga som grund för tvångsvård. Inte heller enstaka brott som inte är av allvarlig art uppfyller de krav som ställs. Det ska istället vara fråga om brottslighet som påvisar att den unge har en bristande anpassningsförmåga till samhällslivet för att ett vårdbehov ska kunna konstateras.²³⁰

4.3.4 Socialt nedbrytande beteende

Den sista grunden för tvångsvård i beteendefallen är *socialt nedbrytande beteende*. Med begreppet avses att den unges beteende avviker från samhällets grundläggande normer. Liksom ovan nämnda grunder för tvångsvård krävs också här att det avvikande beteendet innebär en påtaglig risk för den unges hälsa och utveckling. Det innebär ett krav på att den unge ska vistas annat än tillfälligt i en olämplig miljö. Syftet med tvångsvård med stöd av denna grund är vidare att den unge ska kunna få hjälp i ett tidigt skede, så att ett destruktivt beteende ska kunna brytas i ett tidigt stadium.²³¹

I förarbetena till LVU uppräknas exempel på situationer som kan innebära ett sådant socialt nedbrytande beteende. Exempelvis kan förhållandet då den unge har begått några enstaka allvarliga brott, utan att det räknas som brottslig verksamhet, föranleda tvångsvård på grund av att den unge har ett socialt nedbrytande beteende. Även det fall då den unge annat än tillfälligt vistas i olämpliga miljöer, så som i en

²²⁶ Ibid.

²²⁷ 3 § 1 st. LVU.

²²⁸ Prop. 1979/80:1, s. 582 f.

²²⁹ 1 § 2 st. 2 p. lag (1980:621) med särskilda bestämmelser om vård av unga.

²³⁰ Prop. 1979/80:1, s. 582 f.

²³¹ Prop. 1989/90:28, s. 66 f.

knarkarkvart eller annan missbruksmiljö, eller att den unge prostituerar sig utgör enligt förarbetena ett socialt nedbrytande beteende.²³²

Enligt Svensson är avgöranden från HFD relativt få i fråga om de materiella förutsättningarna för tvångsvård i beteendefallen. De mål som dock har prövats av HFD belyser vad som kan innebära ett socialt nedbrytande beteende.²³³ I exempelvis RÅ 2000 ref. 33 behandlades frågan om innebörden av begreppet socialt nedbrytande beteende. Den unge i det aktuella målet hade svårt att behärska sig och hade uppvisat ett aggressivt beteende. Beteendet ledde bland annat till att den unge hotade och slog sina vänner och anhöriga. Dessa incidenter hade vid något tillfälle även inkluderat användande av kniv. Vidare hade den unge uppvisat brottslig aktivitet och dragits till asociala och destruktiva miljöer. HFD ansåg att beteenderekvisitet klart var uppfyllt och att den unges beteende utgjorde ett socialt nedbrytande beteende.²³⁴ Genom domen tycks HFD anse att begreppet socialt nedbrytande beteende kan inkludera även andra situationer än de som uppräknas i förarbetena till LVU.

Även RÅ 2010 ref. 24 behandlade frågan om vad som utgör ett socialt nedbrytande beteende. Den unge i målet hade ett neuropsykiatriskt funktionshinder i form av ADHD och en autismspektrumstörning. Funktionshindret innebar att den unge var självdestruktiv, impulsstyrd, utåtagerande och aggressiv. HFD konstaterade inledningsvis att en psykisk sjukdom inte i sig är grund för tvångsvård. Vidare angav HFD att den unges beteende var ett symptom på hennes psykiska sjukdom och därmed inte att anse som ett socialt nedbrytande beteende.²³⁵

4.4 Vårdformer

4.4.1 Allmänt om vårdformer

Genom att redogöra för de vårdformer som kan aktualiseras vid tvångsvård samt vilka principer som styr valet av vårdform tydliggörs vad tvångsvård med stöd av LVU innebär. Först och främst är tvångsvård en ingripande åtgärd.²³⁶ I det fall det fattas beslut om beredande av vård finns olika typer av placeringsformer som ska

²³² Prop. 1989/90:28, s. 109.

²³³ Svensson, Gustav. Tvång i socialtjänsten: förutsättningar för tvångsvård i barn- och missbruksärenden. I *Tvångsvård ur ett juridiskt perspektiv*, Hillevi Busch (red.), 6-37, Statens institutionsstyrelse, SiS, 2014, s. 17.

²³⁴ RÅ 2000 ref. 33.

²³⁵ RÅ 2010 ref. 24.

²³⁶ Prop. 2002/03:53, s. 148.

vara anpassade efter den unges vårdbehov.²³⁷ Om den unge har stora och/eller komplexa vårdbehov kan hen i vissa fall utsättas för särskilda tvångsåtgärder.²³⁸

Socialnämnden är den aktör som ansvarar för utformningen av vården som den unge ska beredas enligt LVU.²³⁹ Ett led i ansvaret är att varje kommun ska säkerställa att det finns tillgång till familje- och HVB-hem.²⁴⁰ I vissa fall, om den unge bedöms vara i behov av särskilt noggrann tillsyn på grund av sitt eget beteende, är det istället staten genom SiS som ansvarar för vården.²⁴¹ I kommunens och statens ansvar inkluderas en skyldighet att säkerställa att den unge erhåller god vård.²⁴² Enligt 6 kap. 7 § SoL ska socialnämnden medverka till att den unge får god vård och fostran och i övrigt gynnsamma uppväxtförhållanden vid en placering utanför det egna hemmet.²⁴³ Vidare ska nämnden vid beredningen kartlägga och analysera den unges behov och därefter besluta om vårdformen. Dessutom ska vården vara trygg, säker, ändamålsenlig och präglad av kontinuitet.²⁴⁴

Utgångspunkten är att vård enligt LVU ska beredas utanför den unges egna hem. Dock kan socialnämnden besluta att insatser ska beredas i den unges hem om det anses vara det bästa för att främja den unges vård. Vård i det egna hemmet ska emellertid alltid föregås av vård utanför hemmet.²⁴⁵ Utformningen av vård utanför det egna hemmet kan ske genom familjehem, HVB-hem, stödboende eller särskilda ungdomshem.²⁴⁶ Under 2016 var 1227 unga som fyllt 18 år tvångsvårdade med stöd av LVU enligt Socialstyrelsens statistik. Av dessa var 33 % placerade i familjehem, 30 % i HVB-hem, 23 % i särskilda ungdomshem, 10 % i det egna hemmet och 5 % placerade på annat sätt.²⁴⁷

Gemensamt för boendeformerna är att de ska präglas av principerna om närhet, flexibilitet och kontinuitet. Principen om *närhet* innebär att den unge ska placeras på ett boende som är så nära hemmet som möjligt. Vidare innebär principen om *kontinuitet* att vikt ska läggas vid att den unge ska kunna bygga trygga och

²³⁷ Lundgren m.fl. *Nya sociallagarna: med kommentarer i lydelsen den 1 januari 2018*, s. 160 f. Se avsnitt 4.4.1.

²³⁸ Prop. 2017/18:169, s. 33. Se avsnitt 4.4.4.

²³⁹ 6 kap. 1 § SoL; 11 § 1 st. LVU.

²⁴⁰ 6 kap. 2 § SoL.

²⁴¹ 6 kap. 3 § SoL; 12 § LVU.

²⁴² 6 kap. 1 § 2 st. SoL.

²⁴³ 6 kap. 7 § SoL.

²⁴⁴ 3 kap. 1 § SOSFS 2012:11.

²⁴⁵ 11 § 2 st. LVU.

²⁴⁶ 6 kap. 1 § 1 st. SoL; 12 § LVU.

²⁴⁷ Socialstyrelsen. Statistik om socialtjänstinsatser för barn och unga 2015 och 2016.

förtroendefulla relationer. Exempelvis ska den unge i största möjliga mån ha samma socialsekreterare och inte slussas runt mellan olika befattningshavare eller placeringar. Principen om *flexibilitet* inkluderar ett tankesätt där den unges vårdbehov ska styra utformningen av vården. Det medför att socialnämnden i varje enskilt fall ska göra en individuell bedömning av vilken typ av vård som är mest ändamålsenlig för den unge.²⁴⁸

4.4.2 Familjehem

Huvudregeln är att innan en placering på institution blir aktuell ska en placering i familjehem övervägas.²⁴⁹ Vård i familjehem innebär att den unge placeras i ett enskilt hem. Familjehemmet fostrar och vårdar barn och unga stadigvarande på uppdrag av socialnämnden. Sådan verksamhet bedrivs inte yrkesmässigt och ska utformas tillsammans och i samråd med nämnden.²⁵⁰

Syftet med vård i familjehem är att den unge ska kunna erbjudas en familjetillhörighet, ha ett så normalt familjeliv som möjligt och kunna knyta personliga kontakter med familjehemsföräldrarna.²⁵¹ Vidare ska placering i familjehem präglas av kontinuitet och ett långsiktigt perspektiv.²⁵²

4.4.3 HVB-hem

Unga som placeras på ett HVB-hem har behov av vård och behandling i förening med boende.²⁵³ Enligt förarbetena till den gamla socialtjänstlagen blir HVB-hem aktuellt då familjehem anses vara en otillräcklig vårdinsats. Anledningen till detta är att denna grupp av unga har behov av vård och behandling som inte kan tillgodoses i ett familjehem.²⁵⁴ Till skillnad från i ett familjehem finns särskilt utbildad personal som kan ge insatser dygnet runt i ett HVB-hem.²⁵⁵

För att få driva ett HVB-hem krävs en adekvat högskoleutbildning och erfarenhet från liknande verksamhet.²⁵⁶ Verksamheten ska främja en trygg och säker vård samt ta hänsyn till den unges personliga integritet. Vidare ska nämnden inför en placering

²⁴⁸ Lundgren m.fl. *Nya sociallagarna: med kommentar i lydelsen den 1 januari 2018*, s. 160 f.

²⁴⁹ *Ibid.*, s. 162.

²⁵⁰ 3 kap. 2 § SoF; Lundgren m.fl. *Nya sociallagarna: med kommentar i lydelsen den 1 januari 2018*, s. 176.

²⁵¹ SOU 2014:3, s. 144.

²⁵² Prop. 2015/16:43, s. 53.

²⁵³ 3 kap. 1 § SoF.

²⁵⁴ SOU 1977:40, s. 239 f.

²⁵⁵ Lundgren m.fl. *Nya sociallagarna: med kommentar i lydelsen den 1 januari 2018*, s. 162.

²⁵⁶ 2 kap. 1 § SOSFS 2003:30.

vid ett HVB-hem göra en bedömning huruvida vården kan ges under trygga och säkra former. Dessutom ska en lämplighetsbedömning göras utifrån den unges vårdbehov, den unges personliga förutsättningar och om den unges vårdbehov kan tillgodoses genom HVB-hemmets arbetssätt och metoder vid en placering.²⁵⁷

4.4.4 Särskilda ungdomshem

Under vissa förutsättningar möjliggör LVU att den unge utsätts för särskilda tvångsåtgärder. Det innebär att den unges grundläggande fri- och rättigheter kan begränsas.²⁵⁸ Om den unge bereds vård på grund av sitt eget beteende²⁵⁹ kan hen placeras på ett boende med särskilt noggrann tillsyn.²⁶⁰ Vanligtvis har unga personer som placeras på särskilda ungdomshem en allvarlig och komplex problematik. Det kan exempelvis inkludera impulsivitet, missbruk, utåtagerande, psykiska besvär och kriminellt beteende. Vidare vårdas unga som dömts till sluten ungdomsvård på särskilda ungdomshem.²⁶¹

Syftet med särskilda ungdomshem är att hjälpa den unge att skapa förutsättningar för att komma ur ett destruktivt beteende samt främja den unges mognad och utveckling.²⁶² Med anledning av de unga personernas allvarliga problematik har SiS särskilda befogenheter att utöva vissa tvångsåtgärder för att kunna fullfölja vården och upprätthålla säkerheten på boendet.²⁶³ Vid användandet av sådana befogenheter är huvudregeln att de endast är tillåtna om de står i proportion till syftet med åtgärden. Vidare ska alltid bedömningen om vad som är barnets bästa vara avgörande vid beslut om särskilda befogenheter ska användas.²⁶⁴

De särskilda befogenheterna består bland annat av begränsningar i rörelsefriheten, kontakter med omvärlden och möjligheter för SiS att kontrollera vad som förs in i verksamheten.²⁶⁵ Begränsningen av rörelsefriheten kan tillämpas om det är nödvändigt för fortskridandet av vården alternativt nödvändigt för andra intagnas eller personals säkerhet.²⁶⁶ Dessutom kan den unge som bedöms vara i behov av

²⁵⁷ Ibid.

²⁵⁸ Jonason m.fl. *Socialtjänstens Juridik 2018: verksamhetsinriktad uppslagsbok*, s. 794 f.

²⁵⁹ D.v.s. bereds vård med stöd av 3 § LVU.

²⁶⁰ 12 § LVU.

²⁶¹ Prop. 2017/18:169, s. 33.

²⁶² Prop. 2002/03:53, s. 99.

²⁶³ Prop. 2017/18:169, s. 33 f.

²⁶⁴ 20 a § LVU; Jonason m.fl. *Socialtjänstens Juridik 2018: verksamhetsinriktad uppslagsbok*, s. 795 f.

²⁶⁵ Prop. 2017/18:169, s. 34.

²⁶⁶ 15 § LVU.

särskilt noggrann tillsyn på grund av sitt eget beteende placeras på en låsbar enhet. Förutsättningarna för ett sådant beslut är att en sådan placering bedöms vara nödvändigt för den unges eller andras säkerhet alternativt för att vårdplanen ska kunna genomföras. När den unge vårdas vid en låsbar enhet har den unge dock rätt att vistas utomhus och ska ges möjlighet till fysisk aktivitet. Ett beslut om placering vid en låsbar enhet får endast gälla i högst två månader. Emellertid, om det bedöms föreligga särskilda behandlingsskäl, får den slutna vården fortskrida i öppnare former.²⁶⁷

Enligt 15 c § LVU får den unge placeras avskilt under vissa förutsättningar. En förutsättning är att det är nödvändigt att placera den unge avskilt på grund av att hen uppträder våldsamt, är påverkad av berusningsmedel eller inte håller sig till ordningen. Dessutom ska ett beslut om avskild placering föregås av ett yttrande från en läkare eller sjuksköterska. En sådan placering får inte fortgå under en period längre än fyra timmar.²⁶⁸ Vidare finns möjlighet att besluta att den unge ska vårdas i enskildhet. Ett sådant beslut får endast fattas om det är nödvändigt med beaktande av den unges speciella vårdbehov alternativt säkerheten i hemmet och ska vara anpassat efter den unges individuella behov. Ett sådant beslut ska fortlöpande omprövas var sjunde dag.²⁶⁹

4.5 Särskilt om vård av unga som fyllt 18 år

4.5.1 Allmänt om materiella förutsättningar

I förarbetena till 1980 års LVU anges att lagen först och främst syftar till att skydda barn under 18 år. Dock kan unga som fyllt 18 men inte 20 år i vissa fall beredas vård enligt lagen.²⁷⁰ I 1 § 3 st. LVU fastställs att vård med stöd av 3 § kan beredas unga som har fyllt 18 men inte 20 år. Det innebär att unga över 18 år kan tvångsvårdas på grund av sitt eget beteende. Dessutom kan vård beredas den unge som vid beslutet var under 20 år men under processen har hunnit fylla 20 år. Detta eftersom den unge kan vårdas fram tills hen fyller 21 år.²⁷¹

Vidare krävs även att vård med stöd av LVU är lämpligare än annan vård med beaktande av den unges behov och personliga förhållanden.²⁷²

²⁶⁷ 15 b § LVU.

²⁶⁸ 15 c § LVU.

²⁶⁹ 15 d § LVU.

²⁷⁰ Prop. 1979/80:1, s. 584.

²⁷¹ RÅ 1987 ref. 8.

²⁷² 1 § 3 st. LVU.

Lämplighetsbedömningen ska ta avstamp i den unges behov och personliga förhållanden. Enligt Bramstång innebär bedömningen att det föreligger en allmän presumtion till förmån för annan typ av vård. Lämplighetsbedömningen innebär att den allmänna vårdbedömningen, som tar hänsyn till faktorer som intensitet, varaktighet, aktualitet och mottaglighet, kompletteras med överväganden kring den unges personliga förhållanden. Trots att en ändamålsenlighetsbedömning ska göras anser Bramstång att området för det *fria skönet* är näst intill obegränsat.²⁷³ Bramstång tycks mena att det finns ett relativt fritt spelrum att lägga in olika faktorer i bedömningen huruvida vård med stöd av LVU är lämpligare än annan typ av vård.

Med annan typ av vård avses främst kriminalvård, missbrukarvård och psykiatrisk vård. Avseende förhållandet mellan kriminalvård och LVU är huvudregeln att unga lagöverträdare ska hållas utanför Kriminalvården.²⁷⁴ Om en ung person mellan 18 och 21 år har begått ett brott får fängelsestraff endast meddelas med hänsyn till brottets straffvärde eller om särskilda skäl föreligger.²⁷⁵ Vidare får den som är under 21 år och har begått ett brott dömas till ungdomsvård om hen har behov av vård med stöd av SoL eller LVU.²⁷⁶ Det innebär att socialnämnden har ansvaret för vården av den unge lagförbrytaren.²⁷⁷ Dock får ungdomsvård endast dömas ut om vårdplanen anses stå i proportion till straffvärdet och arten av brottet.²⁷⁸ Vid placering vid ett särskilt ungdomshem kan den unge dömas till ungdomsvård även vid allvarligare brottslighet.²⁷⁹ I de fall då den unge inte har ett sådant vårdbehov som krävs för ungdomsvård kan hen under vissa omständigheter istället dömas till ungdomstjänst.²⁸⁰

Vid beteendefall då orsaken till ansökan om vård enligt LVU är missbruk av beroendeframkallande medel kan gränsdragningsproblem mellan LVU och LVM uppstå.²⁸¹ Vid en sådan kollision ska först och främst en lämplighetsbedömning

²⁷³ Bramstång, Gunnar. *Sociallagstiftningen: en kommentar till socialtjänstlagen, lagen om vård av unga samt lagen om vård av missbrukare*. Stockholm: Norstedt, 1985, s. 272 f. Dock bör nämnas att vid författandet av litteraturen var det lagstiftade kravet att vård enligt LVU skulle vara *uppenbart* lämpligare än annan typ av vård.

²⁷⁴ Lundgren m.fl. *Nya sociallagarna: med kommentar i lydelsen den 1 januari 2018*, s. 360.

²⁷⁵ 30 kap. 5 § 2 st. BrB.

²⁷⁶ 32 kap. 1 § 1 st. BrB.

²⁷⁷ Lundgren m.fl. *Nya sociallagarna: med kommentar i lydelsen den 1 januari 2018*, s. 358 f.

²⁷⁸ 32 kap. 1 § 2 st. BrB.

²⁷⁹ Lundgren m.fl. *Nya sociallagarna: med kommentar i lydelsen den 1 januari 2018*, s. 358 f.

²⁸⁰ 32 kap. 2 § BrB.

²⁸¹ Jonason m.fl. *Socialtjänstens Juridik 2018: verksamhetsinriktad uppslagsbok*, s. 548 f.

göras.²⁸² I förarbetena till LVM anges dock att LVU ska ges företräde om de båda lagarna är tillämpliga.²⁸³ Dock, när den unge dels närmar sig 20 år, dels när tidigare behandlingsvård med stöd av LVU har misslyckats anser Bramstång att presumtionen för LVU:s företräde avtar.²⁸⁴

Avseende psykiatrisk vård är det i normalfallet tveksamt om den unge som är i behov av psykiatrisk vård kan tillgodogöra sig vård med stöd av LVU.²⁸⁵ I förarbetena till LPT anges att vård enligt LVU förutsätter mottaglighet för uppfostrande behandling. När det gäller unga personer med en psykisk sjukdom finns ofta inte en sådan mottaglighet. Vidare talar lex specialis-principen för att LPT ska ges företräde framför LVU. Sammantaget kan sägas att presumtion föreligger för att LPT har företräde framför LVU.²⁸⁶ Dock finns inga lagliga hinder för att LVU och LPT tillämpas parallellt. Vid fall då en ung person vårdas med stöd av LVU kan hen även vårdas med stöd av LPT utan att den tidigare vården upphör.²⁸⁷

4.5.2 Åldersgränsen i förhållande till begreppet underårig

I förhållande till tolkningen av konventionsbegreppet underårig i artikel 5.1 d är det av intresse att utreda hur lagstiftaren har förhållit sig till begreppet underårig och myndighetsåldern vid beslutandet av åldersgränsen i LVU.

Den 1 juli 1974 sänktes myndighetsåldern i Sverige från 20 till 18 år. Idag anges i 9 kap. 1 § FB att en person under 18 år är omyndig. Motsatsvis anges att nuvarande myndighetsåldern i Sverige är 18 år. Dessutom anges i bestämmelsen att den som är under 18 år är underårig.²⁸⁸ I samband med sänkningen av myndighetsåldern diskuterades huruvida andra åldersgränser skulle sänkas för att motsvara ålder för myndighet. I förarbetena till sänkningen av myndighetsåldern anges att de tidigare 20-årsgränserna ofta valts för att överensstämja med åldern för myndighet.²⁸⁹ Exempelvis anges att det finns en korrelation mellan rösträttsåldern och

²⁸² Ibid.

²⁸³ Prop. 1981/82:8, s. 39 f.

²⁸⁴ Bramstång. *Sociallagstiftningen: en kommentar till socialtjänstlagen, lagen om vård av unga samt lagen om vård av missbrukare*, s. 279.

²⁸⁵ Jonason m.fl. *Socialtjänstens Juridik 2018: verksamhetsinriktad uppslagsbok*, s. 546.

²⁸⁶ Prop. 1990/91:58, s. 91 ff.; Bramstång. *Sociallagstiftningen: en kommentar till socialtjänstlagen, lagen om vård av unga samt lagen om vård av missbrukare*, s. 276.

²⁸⁷ Jonason m.fl. *Socialtjänstens Juridik 2018: verksamhetsinriktad uppslagsbok*, s. 546.

²⁸⁸ 9 kap. 1 § FB.

²⁸⁹ Prop. 1974:44, s. 63.

myndighetsåldern, därmed sänktes även åldern för rösträtt till 18 år i samband med 1974 års reform.²⁹⁰

Vidare diskuterades frågan hur den nya myndighetsåldern skulle påverka åldersgränserna i barnavårdslagen²⁹¹. Vissa remissinstanser gav kritik mot den sänkta myndighetsåldern och angav att sänkningen skulle resultera i att unga personer förlorade det samhälleliga skydd som de tidigare erhöll som omyndiga.²⁹² Bland annat Stockholms barnavårdsnämnd ansåg att det inte var motiverat att sänka åldersgränsen till 18 år i beteendefallen. De menade att en sänkning skulle medföra starkt försämrade vårdmöjligheter för ungdomar med social problematik.²⁹³ Regeringen konstaterade i förarbetena att inom barnavårdslagens område är 20-årsgränsen av stor betydelse. Å ena sidan menade regeringen att det principiellt är otillfredsställande att ha en 20-årsgräns i beteendefallen när myndighetsåldern är 18 år. Å andra sidan ansåg regeringen att det inte går att bortse från att en sådan sänkning skulle resultera i en försämrad möjlighet att bereda unga med exempelvis missbruksproblem adekvat vård. Det senare argumentet vägde tyngre och åldersgränsen för tvångsvård i beteendefallen blev fortsatt 20 år.²⁹⁴

Vid instiftandet av 1980 års LVU argumenterade regeringen på likartat vis. Enligt förarbetena är syftet bakom tvångsvård av unga över 18 år att unga i åldrarna närmast över 18 år på grund av försenad mognad och utveckling kan ha behov av insatser som är anpassade efter unga personers problematik och behov. Vidare menade regeringen att vård som ges genom socialnämnden i många fall kan vara lämpligare för unga missbrukare än vård som ges genom ett annat samhällsorgans försorg. Dessutom anges i förarbetena att på motsvarande sätt kan vård inom socialnämndens försorg vara lämpligare för ungas sociala rehabilitering än exempelvis kriminalvården. Enligt regeringen var anledningen till detta att socialnämnden kan ge särskilda insatser som är anpassade efter ungas behov.²⁹⁵

Inom svensk rättsordning finns en mängd åldersgränser för personer under 30 år som Åldersgränsutredningen redogjorde för i sin utredning från 1996.²⁹⁶ Utredningen ansåg att lagstiftaren inte tillämpade en konsekvent linje vid

²⁹⁰ Ibid., s. 20 och 23.

²⁹¹ Nuvarande LVU.

²⁹² Prop. 1974:44, s. 59 f.

²⁹³ Ibid., s. 55.

²⁹⁴ Ibid., s. 66 f.

²⁹⁵ Prop. 1979/80:1, s. 584.

²⁹⁶ SOU 1996:111.

beslutandet av åldersgränser inom olika rättsområden. Exempelvis påvisade utredningen att vissa *vuxenregler* gällde redan från 15 års ålder samtidigt som andra sådana regler gällde från 25 år.²⁹⁷ Utredningen belyste även differensen i användningen av olika åldersbegrepp inom den svenska rättsordningen. Exempelvis avsågs med begreppet *minderårig* personer under 18 år inom arbetsrättens område, samtidigt som samma begrepp avsåg personer under 15 år inom det straffrättsliga området. Utredningen menade att begreppet *underårig* användes på liknande sätt.²⁹⁸ I utredningen uttalades följande angående begreppet underårig: ”Så länge man inte är myndig, dvs. är under 18 år, är man underårig.”²⁹⁹ De menade vidare att den oenhetliga användningen av åldersbegrepp inte var fördelaktig.³⁰⁰ I LVU har lagstiftaren valt att använda sig av begreppet *den unge* istället för *den underårige*. Genom att använda ett annat åldersbegrepp än det som anges i FB belyses de olika åldersgränserna i FB och LVU.³⁰¹

Utredningen ansåg dessutom att åldersgränserna skulle fixeras till vissa *nyckelövergångar*. Resonemanget bygger på tanken att barn och unga i takt med sin mognad ska få mer och mer utrymme att utöva sin autonomi.³⁰² Enligt Mattsson är principen om barns växande autonomi en generellt accepterad princip inom det svenska rättsväsendet.³⁰³ Trots att den nu gällande myndighetsåldern är 18 år finns olika åldersgränser som dels kan begränsa, dels kan utvidga en ung persons självbestämmanderätt. Tvångsvård av unga över 18 år är ett exempel då en myndig persons självbestämmande inskränks. Ytterligare ett exempel är regleringen av inköp av alkoholhaltiga drycker. Alkoholdrycker får inte säljas eller lämnas ut till en person som inte har fyllt 20 år.³⁰⁴ I förarbetena bakom bestämmelsen anges att det finns skäl för en mer restriktiv alkoholpolitik som skydd för ungdomen.³⁰⁵ Ett exempel då en omyndig persons självbestämmande däremot utvidgas är att en person över 16 år själv får råda över vad hen förvärvat genom eget arbete.³⁰⁶ När

²⁹⁷ Ibid., s. 303.

²⁹⁸ Ibid., s. 317.

²⁹⁹ Ibid.

³⁰⁰ Ibid., s. 303.

³⁰¹ SOU 2015:71, s. 349.

³⁰² SOU 1996:111, s. 318 ff.

³⁰³ Mattson, Titti. *Barnet och rättsprocessen: rättssäkerhet, integritetsskydd och autonomi i samband med beslut om tvångsvård*. Lund: Juristförlaget, 2002, s. 157 f.

³⁰⁴ 3 kap. 7 § alkohollagen.

³⁰⁵ SOU 1993:50, s. 118 f.

³⁰⁶ 9 kap. 3 § 1 st. FB.

en ung person fyller 16 år sker därigenom en viss utvidgning av dennes självbestämmanderätt.³⁰⁷

³⁰⁷ Prop. 1993/94:251, s. 111.

5 LVU:s förenlighet med EKMR

5.1 Utredningen om tvångsvård för barn och unga

År 2015 utredde Utredningen om tvångsvård för barn och unga bland annat hur 1 § 3 st. LVU förhåller sig till artikel 5.1.³⁰⁸ Utredningen kom fram till att svensk lagstiftning avseende tvångsvård av personer som fyllt 18 men inte 20 år enligt LVU inte strider mot EKMR. I utredningen konstaterades inledningsvis att tvångsvård av unga med stöd av LVU kan grundas på artikel 5.1 d som reglerar skyddsuffostran av underårig. Vidare angavs att tvångsvård på grund av missbruk av beroendeframkallande medel omfattas av undantaget i artikel 5.1 e som bland annat reglerar frihetsberövanden av psykiskt sjuka och missbrukare. Däremot menade utredningen att annat socialt nedbrytande beteende endast bör kunna omfattas av undantaget i artikel 5.1 d, som endast är tillämplig avseende underåriga personer.³⁰⁹

Utredningen ansåg att det framkommit ur praxis från Europadomstolen att vad som anses vara *underårig* får avgöras av den nationella lagstiftningen.³¹⁰ Enligt FB är en person underårig fram tills dess hen fyller 18 år.³¹¹ Dock menade utredningen att det finns olika syften bakom åldersgränserna i FB och i LVU och angav följande: ”Just beträffande LVU används dock inte detta begrepp (underårig), utan fokus är där att ’den unge’ ska beredas skydd genom olika former av vård. Lagstiftaren har alltså inte stannat vid det begrepp som används i FB – underårig – utan har just för LVU-vård infört ytterligare en åldersgräns, som används för de som inte längre är barn men likväl unga.”³¹² Utredningen drog slutsatsen att lagstiftaren har ansett att det kan vara lämpligare med vård enligt LVU än ett uteblivande av skydd som tar hänsyn till en ungs behov. Med andra ord har lagstiftaren satt olika åldersgränser med hänsyn till de olikartade intressena i FB och LVU. Eftersom nationell lagstiftning har satt gränsen för vård enligt 1 § 3 st. LVU till 20 år, och enligt Europadomstolens praxis ska nationell lagstiftning gälla, strider enligt utredningen inte bestämmelsen mot artikel 5.1.³¹³

³⁰⁸ SOU 2015:71.

³⁰⁹ Ibid., s. 348 f.

³¹⁰ Ibid., s. 349.

³¹¹ 9 kap. 1 § FB.

³¹² SOU 2015:71, s. 349.

³¹³ Ibid.

Ytterligare ett argument som enligt utredningen stödjer ståndpunkten att LVU är förenlig med EKMR är att begreppet underårig är ett oprecist begrepp, varför det finns en margin of appreciation. Genom en sådan margin of appreciation ansåg utredningen att trots att begreppet har fått flera definitioner inom svensk rätt, är det nationell rätt som beslutar om åldersgränserna inom olika rättsområden.³¹⁴ Utredningens slutsats var att varken EKMR:s lydelse eller Europadomstolens praxis ger stöd för att unga över 18 år inte kan beredas vård enligt LVU. Därmed gjorde utredningen bedömningen att det inte fanns anledning att ändra reglerna i det hänseendet och att den som fyllt 18 men inte 20 år fortsatt ska kunna beredas vård enligt LVU.³¹⁵

5.2 Rättstillämpningen

5.2.1 Prövning i förvaltningsrätt

Enligt ovan nämnd utredning har frågan om 1 § 3 st. LVU är förenlig med artikel 5.1 inte fått speciellt stor uppmärksamhet.³¹⁶ Frågan har dock i några fall prövats i domstol och då främst i förvaltningsrätterna. Utfallen i målen från förvaltningsrätterna har dock skiftat.

Förvaltningsrätten i Luleå ifrågasatte i sin dom från 2013 om tvångsvård av unga som fyllt 18 men inte 20 år var förenlig med artikel 5.1 d som reglerar skyddsuppfostran av underårig. Den gjorde bedömningen att eftersom den unge var över 18 år var hen inte längre underårig. Dock ansåg domstolen att den unge kunde tvångsvårdas med stöd av punkten e, som bland annat reglerar frihetsberövanden av missbrukare, eftersom hen led av ett missbruk.³¹⁷ Förvaltningsrätten i Karlstad gjorde en liknande bedömning i sin dom från 2015. Den konstaterade att en person över 18 år inte kan tvångsvårdas med stöd av artikel 5.1 d. Dock menade förvaltningsrätten att den unge i aktuellt mål istället kunde tvångsvårdas med stöd av punkten e. Därmed stred frihetsberövandet inte mot EKMR.³¹⁸

Även Förvaltningsrätten i Malmö gjorde bedömningen att 1 § 3 st. LVU inte är förenlig med artikel 5.1 d i sin dom från 2016. Den konstaterade att en förutsättning för att punkten d ska vara tillämplig är att frihetsberövandet har utövats gentemot

³¹⁴ Ibid., s. 350.

³¹⁵ Ibid., s. 347.

³¹⁶ Ibid., s. 349.

³¹⁷ Förvaltningsrätten i Luleås dom den 20 juni 2013 i mål nr. 1246-13.

³¹⁸ Förvaltningsrätten i Karlstads dom den 20 mars 2015 i mål nr. 532-15.

en underårig person. Domstolen hänvisade till myndighetsåldern och drog slutsatsen att en person över 18 år inte är att anse som underårig enligt svensk rätt. Förvaltningsrätten i Malmö ansåg vidare att lagstiftarens val att använda begreppet *den unge* istället för *den underåriga* inte ger anledning till en annan tolkning av begreppet underårig i artikel 5.1 d.³¹⁹

Förvaltningsrätten i Uppsala gjorde däremot bedömningen i sin dom från 2015 att det måste finnas en viss margin of appreciation när det gäller vilka åldersgränser som ska gälla för tvångsvård av unga. Med andra ord menade den att begreppet *underårig* i aktuell artikel inte innebär att ett omhändertagande av en person som fyllt 18 men inte 20 år strider mot konventionen. Därmed angav Förvaltningsrätten i Uppsala att artikel 5.1 d inte utgör ett hinder för att tillämpa LVU avseende unga som fyllt 18 men inte 20 år.³²⁰

Förvaltningsrätten i Malmö ändrade sin tidigare uppfattning i sina domar från 2017. I domarna hänvisade domstolen till en kammarrättsdom³²¹ och gjorde utifrån den bedömningen att artikel 5.1 d inte utgör ett hinder mot att besluta om tvångsvård för unga som fyllt 18 men inte 20 år.³²² Även Förvaltningsrätten i Linköping gjorde bedömningen i sin dom från 2017 att tvångsvård av unga över 18 år med stöd av LVU är förenlig med artikel 5.1 d. Den hänvisade till att LVU är en skyddslagstiftning som utgör det yttersta skyddsnätet för unga personer och att den enskildes myndighet därmed inte utgör ett hinder mot att tillämpa LVU.³²³

5.2.2 Prövning i kammarrätt

Vidare har frågan om 1 § 3 st. LVU är förenlig med artikel 5.1 även prövats av Kammarrätten i Göteborg. I sin dom från 2015 konstaterade kammarrätten att tvångsvård av unga som fyllt 18 år med stöd av LVU är förenlig med artikel 5.1 e när det handlar om drogmisbruk. Dock berörde domstolen i detta mål inte frågan hur begreppet *underårig* i punkten d ska tolkas.³²⁴ Frågan gällande om tvångsvård av unga över 18 år är förenlig med punkten d kommer dock upp till Kammarrätten i Göteborg i deras dom från 2016. I domen hänvisade kammarrätten till SOU:n från

³¹⁹ Förvaltningsrätten i Malmös dom den 12 oktober 2016 i mål nr. 8896-16.

³²⁰ Förvaltningsrätten i Uppsalas dom den 27 april 2015 i mål nr. 788-15.

³²¹ Kammarrätten i Göteborgs dom den 25 oktober 2016 i mål nr. 4825-16. Se avsnitt 6.2.2.

³²² Förvaltningsrätten i Malmös dom den 7 mars 2017 i mål nr. 520-17; Förvaltningsrätten i Malmös dom den 7 mars 2017 i mål nr. 521-17.

³²³ Förvaltningsrätten i Linköpings dom den 6 oktober 2017 i mål nr. 6634-17.

³²⁴ Kammarrätten i Göteborgs dom den 5 maj 2015 i mål nr. 1677-15.

2015 och gjorde bedömningen att det inte går att finna stöd i Europadomstolens praxis för att 1 § 3 st. LVU strider mot artikel 5.1 d. Därmed ansåg kammarrätten att 1 § 3 st. LVU inte strider mot konventionen.³²⁵

Vidare är Kammarrätten i Göteborgs dom från 2018 intressant med beaktande av uppsatsens syfte. Frågan i målet var bland annat om den unge kunde omedelbart omhändertas trots att hen hade fyllt 18 år. Domstolen berörde inte EKMR i sina domskäl utan konstaterade endast att det är sannolikt att den unge kommer att beredas vård enligt LVU. Därmed avslog kammarrätten överklagandet och den unge skulle fortsatt tvångsvårdas.³²⁶

Dock skrev en av domarna en skiljaktig mening och redogjorde för varför hen ansåg att sådan tvångsvård strider mot EKMR. Den skiljaktige domaren lyfte för det första fram att konventionsbegrepp vanligtvis ska ges en autonom tolkning och att det går att utläsa ur Europadomstolens praxis att med underårig avses en person under 18 år.³²⁷ För det andra ansåg den skiljaktige domaren att "[d]et förhållandet att lagstiftaren i LVU valt att använda begreppet 'den unge' och i lagens 1 § tredje stycke utsträckt möjligheten att i vissa fall bereda vård även till den som fyllt 18 men inte 20 år, kan inte medföra att någon annan än den som är under 18 år är att betrakta som underårig i Europakonventionens mening."³²⁸ För det tredje hänvisade domaren till 9 kap. 1 § FB och konstaterade att även enligt svensk rätt är endast den som är under 18 år underårig. Den skiljaktige domaren landade därmed i slutsatsen att undantaget från förbudet mot frihetsberövande i artikel 5.1 d inte var tillämpligt. Vidare ansåg domaren att ingen av de övriga grunderna i artikel 5.1 var tillämpliga och att underinstansernas beslut om omedelbart omhändertagande skulle upphävas.³²⁹ Domen överklagades, dock fann HFD inte skäl att lämna prövningstillstånd.³³⁰

5.2.3 Prövning i Högsta förvaltningsdomstolen

Frågan om tvångsvård av unga över 18 år är förenlig med artikel 5.1 har vid tiden för uppsatsskrivandet aldrig explicit prövats av HFD.³³¹ Som ovan nämnts

³²⁵ Kammarrätten i Göteborgs dom den 25 oktober 2016 i mål nr. 4825-16.

³²⁶ Kammarrätten i Göteborgs dom den 26 juli 2018 i mål nr. 3589-18.

³²⁷ Ibid., s. 4.

³²⁸ Ibid.

³²⁹ Ibid., s. 4 f.

³³⁰ HFD:s beslut den 21 augusti 2018 i mål nr. 4511-18.

³³¹ SOU 2015:71, s. 349.

meddelade inte HFD heller prövningstillstånd i målet från Kammarrätten i Göteborg.³³² Dock finns äldre rättspraxis där HFD har prövat LVU:s åldersgränser.³³³

I exempelvis RÅ 1987 ref. 8 var frågan bland annat om en person som hade fyllt 20 år efter underrättens dom kunde beredas vård med stöd av LVU på grund av sitt eget beteende. Förvaltningsrätten kom fram till att den unge genom missbruk av narkotika utsatte sin hälsa och utveckling för allvarlig fara. Vidare ansågs behövlig vård inte kunna ges på annat sätt än genom insatser med stöd av LVU. Kammarrätten och HFD fastställde därefter förvaltningsrättens dom.³³⁴ Enligt domen tycks därmed även en person som fyllt 20 år under domstolsprocessen kunna tvångsvårdas med stöd av LVU. I målet diskuteras dock inte frågan huruvida en sådan tvångsvård kan strida mot artikel 5.1.

Även i målet RÅ 1984 2:31 var frågan om en person som hade fyllt 18 år kunde beredas vård enligt LVU på grund av sitt eget beteende. HFD ansåg att den enskilde hade en *social missanpassning* och att hen därmed kunde tvångsvårdas med stöd av LVU. I målet gjorde domstolen en lämplighetsbedömning huruvida annan vård var lämpligare än vård med stöd av LVU. Dock diskuterades inte frågan om sådan tvångsvård var förenlig med EKMR trots att den unge hade fyllt 18 år.³³⁵

I HFD 2015 ref. 7 hade den unge fyllt 18 år en månad innan HFD avkunnade sin dom.³³⁶ I domskälen lade HFD fokus på att utreda huruvida den unges beteende utgjorde ett socialt nedbrytande beteende. Domstolen gjorde bedömningen att den unge inte hade ett socialt nedbrytande beteende. Därmed kunde hen inte tvångsvårdas med stöd av LVU på den grunden. HFD diskuterade aldrig frågan om 1 § 3 st. LVU är förenlig med EKMR i sina domskäl.³³⁷

³³² HFD:s beslut den 21 augusti 2018 i mål nr. 4511-18.

³³³ Vid tiden för domarna hade inte EKMR inkorporerats med svensk lagstiftning. Sverige var dock folkrättsligt bunden till konventionen.

³³⁴ RÅ 1987 ref. 8.

³³⁵ RÅ 1984 2:31.

³³⁶ SOU 2015:71, s. 349 f.

³³⁷ HFD 2015 ref. 7.

6 Analys

6.1 Förenlighet med artikel 5.1

6.1.1 Allmänna krav

Genom att tvångsvård med stöd av LVU är en typ av frihetsberövande som regleras i artikel 5.1³³⁸ krävs att tvångsvården är förenlig med bestämmelsen för att vara förenlig med konventionen.³³⁹ För att ett frihetsberövande ska vara förenligt med artikel 5.1 uppställs vissa krav. Europadomstolen har konstaterat att utöver de krav som uppställs i bestämmelsen krävs dessutom att frihetsberövandet är förenligt med de principer som styr tolkningen av konventionen.³⁴⁰

EKMR har sin bakgrund i ett europeiskt samarbete avseende demokrati, mänskliga rättigheter och grundläggande friheter.³⁴¹ För att dessa ska bli effektivt säkrade i praktiken styrs konventionen av principerna om legalitet, proportionalitet, förutsebarhet och rättssäkerhet.³⁴² Legalitetsprincipen är även kodifierad i artikel 5.1. Jämförelsevis ska beslut enligt LVU styras av den grundläggande rättsstatliga principen om legalitet.³⁴³ I förhållande till tvångsvård av unga som fyllt 18 men inte 20 år återfinns lagstödet i 1 § 3 st. LVU. Även principen om proportionalitet ska vara vägledande för tillämpningen av LVU.³⁴⁴ På denna punkt styrs tillämpningen av de båda lagstiftningarna av likartade principer.

I jämförelse med de principer som styr tolkningen av EKMR ska beslut enligt LVU å ena sidan ska präglas av respekt för den unges människovärde och integritet.³⁴⁵ Å andra sidan är tvångsvård en ingripande åtgärd för den unge.³⁴⁶ Denna intressekonflikt tycks regleras genom de principer som ska genomsyra beslutet av vårdform. För det första ska vårdformen bestämmas utifrån den unges problematik

³³⁸ Se bl.a. SOU 2015:71. Se avsnitt 5.1.

³³⁹ *Khlaifia m.fl. mot Italien*, nr. 1648/12, dom meddelad den 15 december 2016, para. 88. Se avsnitt 3.1.

³⁴⁰ *Pléso mot Ungern*, nr. 41242/08, dom meddelad den 2 januari 2013, para. 59. Se avsnitt 3.1.

³⁴¹ Danelius. *Mänskliga rättigheter i europeisk praxis: en kommentar till Europakonventionen om de mänskliga rättigheterna*, s. 17. Se avsnitt 2.1.

³⁴² *H.L. mot Storbritannien*, nr. 45508/99, dom meddelad den 5 oktober 2004, para. 115; *Soering mot Storbritannien*, nr. 14038/88, dom meddelad den 7 juni 1989, para. 89; *Engel m.fl. mot Nederländerna*, nr. 5100/71; 5101/71; 5102/71; 5354/72; 5370/72, dom meddelad den 8 juni 1976, para. 58. Se avsnitt 2.2.2 och 3.1.

³⁴³ *Eneroth. Unga på hem för vård och boende: om rättssäkerhet, legitimitet och tillit vid beslut om ungas vård*, s. 29. Se avsnitt 4.2.

³⁴⁴ *Ibid.*

³⁴⁵ 1 § 1 st. LVU. Se avsnitt 4.2.

³⁴⁶ Prop. 2002/03:53, s. 148. Se avsnitt 4.1.

och vårdbehov i det enskilda fallet.³⁴⁷ För det andra tas skyddsintresset tillvara genom principerna om närhet, kontinuitet och flexibilitet.³⁴⁸ För det tredje regleras intrånget i den enskildes självbestämmande genom att de särskilda befogenheterna, så som begränsning av rörelsefrihet, endast får användas om det i det enskilda fallet är proportionerligt och nödvändigt med beaktande av den unges vårdbehov.³⁴⁹ Denna avvägning ter sig likartad med de principer som styr lagligheten av ett frihetsberövande enligt artikel 5.1.

Därutöver krävs att frihetsberövandet är förenligt med någon av de uppräknade undantagen i artikel 5.1.³⁵⁰ Med beaktande av att Europadomstolen i sin praxis dels har yttrat att undantagsgrunderna i artikel 5.1 är uttömmande, dels att undantagsgrunderna ska tolkas restriktivt tycks höga krav ställas på den nationella lagstiftningen.³⁵¹ Europadomstolen har dessutom uttalat att rätten till frihet och personlig säkerhet är en grundsten i ett demokratiskt samhälle.³⁵² Med bakgrund i uppsatsens utredning avseende vårdformer kan jämförelsevis konstateras att tvångsvård kan vara en ytterst ingripande åtgärd för den unge.³⁵³ En fråga som uppstår utifrån detta faktum är om tvångsvård av unga som fyllt 18 men inte 20 år är förenlig med någon av de i artikel 5.1 angivna grunderna för lagliga frihetsberövanden.

6.1.2 Förenlighet med artikel 5.1 d

6.1.2.1 Förutsättningar för frihetsberövanden och tvångsvård

Enligt 1 § 3 st. jämte 3 § LVU kan missbruk av beroendeframkallande medel, brottslig verksamhet och socialt nedbrytande beteende föranleda tvångsvård för unga över 18 år.³⁵⁴ Oaktat tolkningen av begreppet underårig bör samtliga uppräknade beteende vara förenliga med artikel 5.1 d som reglerar skyddsuppfostran av underårig. Stora likheter finns mellan förutsättningarna för frihetsberövande med anledning av skyddsuppfostran av underårig och

³⁴⁷ Lundgren m.fl. *Nya sociallagarna: med kommentar i lydelsen den 1 januari 2018*, s. 160 f. Se avsnitt 4.4.1.

³⁴⁸ Ibid.

³⁴⁹ 20 a § LVU. Se avsnitt 4.4.4.

³⁵⁰ *Khlaifia m.fl. mot Italien*, nr. 16483/12, dom meddelad den 15 december 2016, para. 88. Se avsnitt 3.1.

³⁵¹ *Winterwerp mot Nederländerna*, nr. 6301/73, dom meddelad den 24 oktober 1979, para. 37; *Engel m.fl. mot Nederländerna*, nr. 5100/71; 5101/71; 5102/71; 5354/72; 5370/72, dom meddelad den 8 juni 1976, para. 57. Se avsnitt 3.2.1.

³⁵² Se exempelvis *Winterwerp mot Nederländerna*, nr. 6301/73, dom meddelad den 24 oktober 1979, para. 37. Se avsnitt 3.1.

³⁵³ Se avsnitt 4.4.

³⁵⁴ Se avsnitt 4.3.

förutsättningarna för tvångsvård. En förutsättning för tvångsvård är först och främst att den unges eget beteende innebär en påtaglig risk för den unges hälsa och utveckling.³⁵⁵ Syftet bakom tvångsvården ska vidare vara att skydda den unge.³⁵⁶ På liknande sätt som avseende tvångsvård ska syftet bakom frihetsberövandet enligt punkten d vara att skydda den underåriga och främja dennes utveckling.³⁵⁷ Genom att frihetsberövandet dessutom ska syfta till att den unge får utbildning och stöttning utefter sina behov liknar punkten d även förutsättningarna för tvångsvård på denna punkt.³⁵⁸ Dessutom är tvångsvård endast tillämplig i de fall frivillig vård inte är möjlig.³⁵⁹ Enligt Europadomstolen gäller detsamma avseende skyddsuffostran av underårig.³⁶⁰ Härigenom bör tvångsvård med stöd av LVU innefattas av definitionen av skyddsuffostran i artikel 5.1 d.

Avseende tvångsvård på grund av socialt nedbrytande beteende tycks den grund för lagliga frihetsberövanden som ligger närmast till hands vara punkten d som reglerar skyddsuffostran av underårig. Tvångsvård på grund av att den unge har ett socialt nedbrytande beteende kräver för det första att beteendet avviker från samhällets normer.³⁶¹ Utifrån de beteenden som enligt förarbetena till LVU³⁶² kan utgöra ett socialt nedbrytande beteende, och med beaktande av den restriktiva tolkningen som ska tillämpas på undantagen i artikel 5.1, bör varken punkten c eller e kunna tillämpas.³⁶³ Vidare har HFD i RÅ 2000 ref. 33 ansett att andra beteenden än de som är uppräknade i lagens förarbeten kan utgöra ett socialt nedbrytande beteende.³⁶⁴ Utifrån den praxis som har utvecklats avseende tolkningen av begreppet socialt nedbrytande beteende bör dock inte någon annan grund än punkten d kunna tillämpas med anledning av detta. Dessutom har HFD i RÅ 2010 ref. 24 konstaterat att psykisk sjukdom i sig inte utgör ett socialt nedbrytande beteende och kan inte vara grund för tvångsvård.³⁶⁵ Därigenom bör punkten e i den

³⁵⁵ 3 § LVU. Se avsnitt 4.1.

³⁵⁶ Fahlberg och Larsson. *Socialtjänstlagarna*, s. 118; SOU 1977:40, s. 391. Se avsnitt 4.3.1.

³⁵⁷ *P. och S. mot Polen*, nr. 57375/08, dom meddelad den 30 oktober 2012, para. 147. Se avsnitt 3.2.3.3.

³⁵⁸ *Blokhin mot Ryssland*, nr. 47152/06, dom meddelad den 23 mars 2016, para 171. Se avsnitt 3.2.3.3.

³⁵⁹ 1 § 2 och 3 st. LVU. Se avsnitt 4.2.

³⁶⁰ *D.L. mot Bulgarien*, nr. 7472/14, dom meddelad den 19 maj 2016, para. 74. Se avsnitt 3.2.3.2.

³⁶¹ Prop. 1989/90:28, s. 66 f. Se avsnitt 4.3.4.

³⁶² *Ibid.*, s. 109. Se avsnitt. 4.3.4.

³⁶³ Se avsnitt 5.2.

³⁶⁴ Se avsnitt 4.3.4.

³⁶⁵ *Ibid.*

del som reglerar psykisk sjukdom inte kunna bli tillämplig avseende tvångsvård med stöd av LVU.

Tvångsvård på grund av socialt nedbrytande beteende samt de fall av brottslig verksamhet och missbruk av beroendeframkallande medel som faller utanför punkterna c och e:s tillämpningsområden kan därav endast grundas på artikel 5.1 d. Till skillnad från de övriga punkterna i artikel 5.1 krävs dock enligt ordalydelsen att den enskilde är underårig för att punkten d ska vara tillämplig. Avgörande för om tvångsvård av unga som fyllt 18 men inte 20 år är förenlig med punkten d blir därmed hur begreppet underårig ska tolkas.

6.1.2.2 Tolkning av begreppet underårig

Enligt uppsatsens utredning finns flera olika principer som gör sig gällande vid tolkning av begrepp i EKMR.³⁶⁶ Vidare har ur uppsatsens utredning olika meningar gällande vilka tolkningsprinciper som ska tillämpas vid tolkningen av begreppet underårig framkommit. Å ena sidan drar Harris m.fl. utifrån Europadomstolens praxis slutsatsen att begreppet ska tolkas autonomt. De menar att därav följer att alla personer *under* 18 år är att anse som underåriga enligt artikel 5.1 d.³⁶⁷ Även Dalenius uttrycker att som underårig i denna kontext avses en person under 18 år.³⁶⁸ Å andra sidan menar Utredningen om tvångsvård för barn och unga att doktrinen om margin of appreciation ska tillämpas. Med andra ord anser utredningen att det är upp till konventionsstaten att avgöra vilka åldersgränser som gör sig gällande vid tvångsvård av barn och unga.³⁶⁹

Utredningen om tvångsvård för barn och unga menar att åldersgränsen för tvångsvård kan skilja sig från åldersgränsen för myndighet. Enligt utredningen från 2015 är anledningen till detta att FB och LVU har bakomliggande syften som skiljer sig åt. I utredningen anges vidare att de olikartade syftena i kombination med att lagstiftaren har valt att använda begreppet *den unge* i LVU resulterar i att begreppet inte har samma innebörd som underårig i FB. Härigenom skiljer sig FB och LVU åt och kan enligt utredningen ha olika åldersgränser. Med anledning av att

³⁶⁶ Se avsnitt 2.3.

³⁶⁷ Harris m.fl. *Law of the European Convention of Human Rights*, s. 151. Se avsnitt 3.2.3.2.

³⁶⁸ Danelius. *Mänskliga rättigheter i europeisk praxis: en kommentar till Europakonventionen om de mänskliga rättigheterna*, s. 128. Se avsnitt 3.2.3.2.

³⁶⁹ SOU 2015:71, s. 349 f. Se avsnitt 6.1.

utredningen anser att konventionsstaterna har en margin of appreciation vid bestämmandet av åldersgränser anser den att LVU är förenlig med EKMR.³⁷⁰

Även vissa svenska domstolar har ansett att doktrinen om margin of appreciation kan tillämpas på grund av att underårig är ett oprecist begrepp.³⁷¹ Dessutom har argumenterats att Europadomstolens praxis inte ger anledning att ändra LVU.³⁷² Emellertid har uppsatsen utredning påvisat att Europadomstolen har behandlat frågan om tolkningen av begreppet underårig. Europadomstolen anger uttryckligen i sin guide avseende tolkningen av artikel 5 att med begreppet underårig avses en person under 18 år.³⁷³ Emellertid bör erinras att Europadomstolen inte på likartat explicit vis uttryckt en sådan mening i sina domar. Vidare ska praxis från Europadomstolen vara vägledande för tolkningen av EKMR enligt Wienkonventionen.³⁷⁴ Gemensamt för de mål som tagits upp av Europadomstolen rörande konventionsbegreppet underårig är att de enskilda i målen är under 18 år. Med andra ord har Europadomstolen inte prövat frågan avseende personer som är över 18 år. Vissa slutsatser bör emellertid kunna dras utifrån domstolens praxis.

Som tidigare angivits menar Kilkelly att vid beslut av myndighetsåldern tillämpas doktrinen om margin of appreciation. Det innebär att konventionsstaterna på egen hand får besluta om åldersgränsen då deras medborgare uppnår myndighetsålder.³⁷⁵ Dock är det inte begreppet myndig som återfinns i artikel 5.1 d utan begreppet underårig. I bland annat målet *DG mot Irland* utgår emellertid Europadomstolen från den irländska myndighetsåldern vid bedömningen huruvida den enskilde i målet är att anse som underårig i konventionsbestämmelsens mening.³⁷⁶ Europadomstolen drar även i målet *X mot Schweiz* paralleller mellan myndighetsåldern och innebörden av begreppet underårig.³⁷⁷ I de båda målen konstaterar Europadomstolen att eftersom de två enskilda inte är myndiga är de underåriga enligt artikel 5.1 d.³⁷⁸ Europadomstolens resonemang i dessa mål talar

³⁷⁰ SOU 2015:71. Se avsnitt 5.1.

³⁷¹ Se bl.a. Kammarrätten i Göteborgs dom den 25 oktober 2016 i mål nr. 4825-16. Se avsnitt 5.2.2.

³⁷² SOU 2015:71, s. 347. Se avsnitt 5.1.

³⁷³ Europadomstolen. Guide on Article 5 of the European Convention on Human Rights, s. 21. Se avsnitt 3.2.3.2.

³⁷⁴ Art. 31.3 b, Wienkonventionen. Se avsnitt 2.3.1.

³⁷⁵ Kilkelly. *The Child and the European Convention on Human Rights*, s. 21 ff. Se avsnitt 3.2.3.2.

³⁷⁶ *DG mot Irland*, nr. 39474/98, dom meddelad den 16 maj 2002. Se avsnitt 3.2.3.2.

³⁷⁷ *X mot Schweiz*, nr. 8500/79, beslut meddelat den 14 december 1979. Se avsnitt 3.2.3.2.

³⁷⁸ Se avsnitt 3.2.3.2.

för att myndighetsåldern är avgörande för vem som är att anse som underårig enligt konventionsbestämmelsen.

Frågan är vidare om Europadomstolen faktiskt har, på det viset som anges i deras guide, satt en 18-årsgräns för tolkningen av vilka som är underåriga enligt artikel 5.1 d. I målet *Koniarska mot Storbritannien* dras inte på samma sätt paralleller mellan myndighetsåldern och tolkningen av begreppet underårig som i ovan nämnda mål. Dock tycks Europadomstolen utgå från åldern 18 år vid bedömningen huruvida den enskilda är underårig enligt punkten d. Anledningen till detta är att Europadomstolen landar i slutsatsen att den unge i målet är underårig *eftersom* hen är under 18 år vid frihetsberövandet.³⁷⁹ Därigenom utgår Europadomstolen i målet från att åldersgränsen för vem som är underårig enligt konventionsbestämmelsen är 18 år.

Angående tolkningen av begreppet underårig i en svensk kontext anges i 9 kap. 1 § FB att med begreppet underårig avses en person under 18 år. I detta hänseende överensstämmer den svenska lagstiftningen med hur konventionsbegreppet bör tolkas. Genom att bestämmelsen i FB även reglerar vem som är omyndig tycks en koppling mellan begreppet underårig och omyndig även finnas i den svenska lagstiftningen.³⁸⁰

Frågan blir vidare vilken innebörd som läggs in i begreppet underårig och myndighetsåldern i 9 kap. 1 § FB och hur den innebörden påverkar annan svensk lagstiftning. Som uppsatsens utredning påvisar är principen om barns växande autonomi en princip som genomsyrar den svenska lagstiftningen.³⁸¹ I vissa fall tycks lagstiftaren anse att en ung person i takt med ökad mognad kan ges större möjlighet till självbestämmande trots att denne inte har uppnått myndig ålder. I andra fall verkar lagstiftaren däremot anse att trots att en person är myndig kan dennes självbestämmanderätt inskränkas.³⁸² Utifrån Åldersgränsutredningens utredning från 1996 tycks användningen av begreppen avseende olika åldersgränser inom svensk rätt användas oenhetligt.³⁸³ Uttalandena i propositionen inför 1974 års

³⁷⁹ *Koniarska mot Storbritannien*, nr. 33670/96, beslut meddelat den 12 oktober 2000. Se avsnitt 3.2.3.2.

³⁸⁰ 9 kap. 1 § FB. Se avsnitt 4.5.2.

³⁸¹ Mattsson. *Barnet och rättsprocessen: rättssäkerhet, integritetsskydd och autonomi i samband med beslut om tvångsvård*, s. 157 f. Se avsnitt 4.5.2.

³⁸² Se avsnitt 4.5.2.

³⁸³ SOU 1996:111 s. 317. Se avsnitt 4.5.2.

reform av myndighetsåldern tyder dock på att myndighetsåldern är utgångspunkten vid bestämmandet av en åldersgräns.³⁸⁴

Kopplat till åldersgränsen i barnavårdslagen uttalade regeringen att det är otillfredsställande att ha en åldersgräns som överstiger myndighetsåldern. Trots detta uttalande beslutade lagstiftaren att inte sänka åldersgränsen för tvångsvård.³⁸⁵ Liknande argumentation användes vid instiftandet av 1980 års LVU.³⁸⁶ Härigenom verkar en intressekonflikt mellan en myndig persons rätt till självbestämmande och syftet att skydda en ung person uppstå. Lagstiftaren tycks ha valt att ge företräde till skyddsskäl. I jämförelse med innebörden av begreppet underårig i 9 kap. 1 § FB och artikel 5.1 d har lagstiftaren vid beslutandet av åldersgräns för tvångsvård utgått från myndighetsåldern men beslutat om en inskränkning i rätten till självbestämmande.

Till följd av slutsatserna som dragits utifrån Europadomstolens praxis uppstår dessutom frågan varför just 18 år har satts som åldersgräns. Utifrån de tolkningsprinciper som utvecklats i Europadomstolens praxis kan följande nämnas angående detta. I de fall då det finns ett europeiskt konsensus kring frågor som rör tolkningen av en konventionsbestämmelse finns enligt uppsatsens utredning endast ett litet utrymme för att tillämpa doktrinen om margin of appreciation.³⁸⁷ I dessa fall utgår vanligtvis Europadomstolen istället från att det finns en europeisk standard avseende en sådan fråga.³⁸⁸ Domstolen konstaterar i målet *X mot Schweiz* att myndighetsåldern inte är lägre än 18 år i någon konventionsstat.³⁸⁹ En slutsats avseende detta är att en europeisk standard gällande frågan föreligger. Detta faktum, kombinerat med Europadomstolens sammanlänkning mellan myndighetsålder och begreppet underårig i artikel 5.1 d, bör tolkas som att det även finns en europeisk standard avseende vem som är underårig i konventionsbestämmelsens mening. Utifrån Europadomstolens praxis tycks 18-årsgränsen ha satts utifrån en sådan

³⁸⁴ Prop. 1974:44, s. 63. Se avsnitt 4.5.2.

³⁸⁵ Ibid., s. 66 f. Se avsnitt 4.5.2.

³⁸⁶ Prop. 1979/80:1, s. 584. Se avsnitt 4.5.2.

³⁸⁷ *Handyside mot Storbritannien*, nr. 5493/72, dom meddelad den 7 december 1976, para. 48-49. Se avsnitt 2.2.2.

³⁸⁸ Harris m.fl. *Law of the European Convention on Human Rights*, s. 8 f. Se avsnitt 2.2.2.

³⁸⁹ *X mot Schweiz*, nr. 8500/79, beslut meddelat den 14 december 1979. Se avsnitt 3.2.3.2.

europaisk standard. Enligt uppsatsens utredning följer därav att doktrinen om margin of appreciation i denna fråga får begränsat utrymme.³⁹⁰

Vidare ska konventionsbegrepp vanligtvis ges en autonom tolkning.³⁹¹ Europadomstolen har exempelvis konstaterat att begreppet *frihetsberövande* i artikel 5.1 ska tolkas autonomt.³⁹² Dock har domstolen inte explicit angett detsamma gällande begreppet underårig. Med beaktande av dels att Europadomstolens praxis tyder på att omyndig och underårig är synonyma begrepp, dels att syftet bakom artikel 5 är att säkerställa att ingen frihetsberövas på godtyckliga grunder³⁹³ bör dock den autonoma tolkningsprincipen spela in även i tolkningen av begreppet underårig. Uppsatsens utredning visar att den autonoma tolkningsmetoden syftar till att säkra en miniminivå för de i konventionen stadgade rättigheterna och friheterna.³⁹⁴ Genom att Europadomstolen har gjort en koppling mellan begreppen omyndig och underårig finns skäl att anta att i det fall en konventionsstat frihetsberövar en myndig person med stöd av punkten d anses det vara ett godtyckligt frihetsberövande och understiga den i konventionen etablerade miniminivån.

Dessutom talar den i Wienkonventionen stadgade principen om ändamålsenlig tolkning för att begreppet underårig ska tolkas autonomt.³⁹⁵ EKMR syftar till att etablera en minimistandard avseende mänskliga rättigheter och grundläggande friheter i Europa.³⁹⁶ Eftersom både konventionen och den autonoma tolkningsmetoden syftar till att etablera en minimistandard bör slutsatsen genom en ändamålsenlig tolkning vara att konventionsbegreppen ska tolkas autonomt. Dock pekar doktrinen om margin of appreciation åt en annan riktning där konventionsstaterna istället har utrymme att avgöra innebörden av

³⁹⁰ *Handyside mot Storbritannien*, nr. 5493/72, dom meddelad den 7 december 1976, para. 48-49. Se avsnitt 2.2.2.

³⁹¹ Danelius. *Mänskliga rättigheter i europeisk praxis: en kommentar till Europakonventionen om de mänskliga rättigheterna*, s. 55 f. Se avsnitt 2.2.2.

³⁹² *Khlaifia m.fl. mot Italien*, nr. 16483/12, dom meddelad den 15 december 2016, para. 71. Se avsnitt 3.1.

³⁹³ *Engel m.fl. mot Nederländerna*, nr. 5100/71; 5101/71; 5102/71; 5354/72; 5370/72, dom meddelad den 8 juni 1976, para. 58. Se avsnitt 3.1.

³⁹⁴ Danelius. *Mänskliga rättigheter i europeisk praxis: en kommentar till Europakonventionen om de mänskliga rättigheterna*, s. 55 f. Se avsnitt 2.2.2.

³⁹⁵ Art. 31.1, Wienkonventionen. Se avsnitt 2.2.1.

³⁹⁶ Danelius. *Mänskliga rättigheter i europeisk praxis: en kommentar till Europakonventionen om de mänskliga rättigheterna*, s. 55 f. Se avsnitt 2.3.2.

konventionsbegrepp.³⁹⁷ Emellertid får, som ovan nämnt, doktrinen begränsat utrymme i de fall då det finns en etablerad europeisk standard.³⁹⁸

6.1.2.3 *Slutsats avseende förenlighet med artikel 5.1 d*

Sammanfattningsvis kan följande sägas angående frågan om tvångsvård av unga över 18 år är förenlig med artikel 5.1 d. Europadomstolens praxis talar för att med begreppet i artikel 5.1 d avses en omyndig person. Domstolen har dels utgått från åldern 18 år³⁹⁹, dels från den inhemska myndighetsåldern⁴⁰⁰ vid bedömningen om vad som avses med begreppet underårig. Vidare tyder domstolens praxis⁴⁰¹ på att det finns en europeisk standard avseende myndighetsålder, vilken är 18 år. Med anledning av att konventionsbegreppet underårig är sammanlänkat med myndighetsåldern finns det dessutom en europeisk standard avseende vem som är underårig. Därav följer att doktrinen om margin of appreciation får begränsat utrymme.⁴⁰² Europadomstolens praxis ska enligt Wienkonventionen vara vägledande för tolkningen av EKMR.⁴⁰³ Enligt uppsatsens utredning och analys bör även konventionsbegreppet tolkas restriktivt och autonomt.⁴⁰⁴ Därigenom bör det inte finnas något spelrum att på en nationell nivå tolka begreppet utifrån det inhemska systemet.

Kopplat till svensk lagstiftning överstiger åldersgränsen för tvångsvård med stöd av LVU den i FB stadgade myndighetsåldern. Dock har HFD aldrig prövat frågan om tvångsvård av unga över 18 år är förenlig med punkten d.⁴⁰⁵ Därigenom finns inget vägledande prejudikat. Vidare bör erinras att endast förvaltningsrätter har gjort bedömningen att tvångsvård av unga över 18 år inte är förenlig med punkten d.⁴⁰⁶ Jämförelsevis har Kammarrätten i Göteborg, som är en högre instans, gjort bedömningen att sådan tvångsvård är förenlig med punkten d.⁴⁰⁷ Emellertid, utifrån

³⁹⁷ *Handyside mot Storbritannien*, nr. 5493/72, dom meddelad den 7 december 1976, para. 48-49. Se avsnitt 2.2.3.

³⁹⁸ *Ibid.*

³⁹⁹ *Koniarska mot Storbritannien*, nr. 33670/96, beslut meddelat den 12 oktober 2000. Se avsnitt 3.2.3.2.

⁴⁰⁰ *DG mot Irland*, nr. 39474/98, dom meddelad den 16 maj 2002; *X mot Schweiz*, nr. 8500/79, beslut meddelat den 14 december 1979. Se avsnitt 3.2.3.2.

⁴⁰¹ *X mot Schweiz*, nr. 8500/79, beslut meddelat den 14 december 1979. Se avsnitt 3.2.3.2.

⁴⁰² *Handyside mot Storbritannien*, nr. 5493/72, dom meddelad den 7 december 1976, para. 48-49. Se avsnitt 2.2.3.

⁴⁰³ Art. 31.3 b, Wienkonventionen. Se avsnitt 2.2.2.

⁴⁰⁴ Danelius. *Mänskliga rättigheter i europeisk praxis: en kommentar till Europakonventionen om de mänskliga rättigheterna*, s. 55 f.; *Winterwerp mot Nederländerna*, nr. 6301/73, dom meddelad den 27 oktober 1979, para. 37. Se avsnitt 2.2.3 och 3.2.1.

⁴⁰⁵ SOU 2015:71, s. 349. Se avsnitt 5.2.3.

⁴⁰⁶ Jfr. avsnitt 5.2.1 och 5.2.2.

⁴⁰⁷ Kammarrätten i Göteborgs dom den 25 oktober 2016 i mål nr. 4825-16. Se avsnitt 5.2.2.

hur Europadomstolen har resonerat i tidigare mål⁴⁰⁸ som berör frågan, tyder det mesta på att den inte skulle anse att ett frihetsberövande av en person över 18 år är förenligt med artikel 5.1 d.

Om tvångsvård med stöd av LVU ska vara förenlig med punkten d har den svenska lagstiftaren därav inte möjlighet utifrån ett EKMR-perspektiv att besluta om en åldersgräns i LVU som överstiger åldersgränsen som avgör myndighet i FB. Med andra ord, trots att utredningen från 2015 och vissa svenska domstolar pekar på att det dels finns olika syften bakom LVU och FB som föranlett de olika åldersgränserna, dels att margin of appreciation ska tillämpas anknyter begreppet underårig i punkten d till myndighetsåldern. Genom att myndighetsåldern i Sverige är 18 år bör därav tvångsvård av unga *över* 18 år inte vara förenlig med punkten d i artikel 5.1. Därav återstår frågan om sådan tvångsvård är förenlig med någon av de övriga punkterna.

6.1.3 Förenlighet med övriga punkter

6.1.3.1 Förenlighet med artikel 5.1 c

Med anledning av slutsatsen att tvångsvård av unga över 18 år inte är förenlig med artikel 5.1 d krävs för sådan tvångsvårds förenlighet med konventionen att den är förenlig med någon av de övriga punkterna i bestämmelsen.

En parallell kan dras mellan förutsättningarna för tvångsvård på grund av brottslig verksamhet och punkten c i artikel 5.1 som reglerar arrestering och häktning.⁴⁰⁹ Genom att brottslig aktivitet även kan utgöra ett socialt nedbrytande beteende kan tänkas att tvångsvård också i sådana fall kan vara förenlig med punkten c.⁴¹⁰ Skälet till detta är att grunderna för tvångsvård respektive lagligt frihetsberövande berör någon form av brottslig aktivitet. Dock bör erinras att förutsättningarna för de båda bestämmelsernas tillämplighet även skiljer sig åt. För att en ung person ska tvångsvårdas på grund av brottslig verksamhet krävs att brottsligheten uppnår en viss grad som resulterar i att det finns en påtaglig risk för att den unges hälsa och utveckling skadas.⁴¹¹ Även avseende socialt nedbrytande beteende krävs att det

⁴⁰⁸ *DG mot Irland*, nr. 39474/98, dom meddelad den 16 maj 2002; *Koniarska mot Storbritannien*, nr. 33670/96, beslut meddelat den 12 oktober 2000; *X mot Schweiz*, nr. 8500/79, beslut meddelat den 14 december 1979. Se avsnitt 3.2.3.2.

⁴⁰⁹ Se avsnitt 3.2.2 och 4.3.3.

⁴¹⁰ Prop. 1989/90:28, s. 109. Se avsnitt 4.3.4.

⁴¹¹ Prop. 1979/80:1, s. 582 f. Se avsnitt 4.3.3.

avvikande beteendet utgör en påtaglig risk.⁴¹² En förutsättning för att punkten c ska bli tillämplig är att den enskilde frihetsberövas inom ett straffrättsligt förfarande för att ställas inför behörig myndighet.⁴¹³ Vidare har Europadomstolen i sin praxis angett att punkten c inte kan användas då frihetsberövandet är en rent preventiv åtgärd.⁴¹⁴

Med beaktande av att punkten c ska tolkas restriktivt tycks bestämmelsen ha ett snävare tillämpningsområde än 3 § LVU. Vid en jämförelse mellan förutsättningarna för tvångsvård och förutsättningarna för ett frihetsberövande enligt punkten c tycks tillämpningsområdena även skilja sig åt. Till skillnad från kraven för att punkten c ska bli tillämplig krävs inte för tvångsvård att den unge omhändertas inom ett straffrättsligt förfarande. Genom att tvångsvård är möjlig när den unges hälsa och utveckling *riskeras* tycks tvångsvård, i motsats till frihetsberövande enligt punkten c, även kunna användas som en preventiv åtgärd. Härigenom verkar en stor andel av tvångsvård med anledning av brottslig verksamhet och socialt nedbrytande beteende hamna utanför punkten c:s tillämpningsområde. Dock kan tänkas att vissa specifika fall av tvångsvård på grund av brottslig verksamhet är förenliga med bestämmelsen.

6.1.2.2 Förenlighet med artikel 5.1 e

Vidare har Utredningen om tvångsvård för barn och unga och svenska domstolar ansett att tvångsvård på grund av missbruk av beroendeframkallande medel är förenlig med artikel 5.1 e som bland annat reglerar frihetsberövande av missbrukare.⁴¹⁵ I jämförelse med brottslig verksamhet och punkten c tycks större likheter finnas mellan förutsättningarna för tvångsvård på grund av missbruk av beroendeframkallande medel och punkten e:s tillämpningsområde. Kraven för tvångsvård på grund av missbruk av beroendeframkallande medel liknar kraven för tvångsvård på grund av brottslig verksamhet och socialt nedbrytande beteende. Avgörande i dessa fall är om den unge genom missbruk har påbörjat en utveckling mot ett beroende och därav löper påtaglig risk för skada för hälsa och utveckling.⁴¹⁶ Jämförelsevis kräver punkten e att den enskilde genom missbruk antingen är ett hot

⁴¹² Prop. 1989/90:28, s. 66 f. Se avsnitt 4.3.4.

⁴¹³ *Lawless mot Irland*, nr. 332/57, dom meddelad den 1 juni 1961, para. 13-14. Se avsnitt 3.2.2.1.

⁴¹⁴ *Ostendorf mot Tyskland*, nr. 15598/08, dom meddelad den 7 mars 2013, para. 82. Se avsnitt 3.2.2.3.

⁴¹⁵ Kammarrätten i Göteborgs dom den 5 maj 2015 i mål nr. 1677-15; SOU 2015:71, s. 348 f. Se avsnitt 5.1 och 5.2.2.

⁴¹⁶ Prop. 1979/80:1, s. 582 f. Se avsnitt 4.3.2.

mot den allmänna ordningen eller mot sig själv.⁴¹⁷ Här tycks tillämpningsområdena överlappa varandra. Genom att både 3 § LVU och artikel 5.1 e har ett bakomliggande skyddssyfte liknar bestämmelserna varandra även på detta plan.⁴¹⁸ I jämförelse med punkten d har inte punkten e något krav på att den enskilde ska vara underårig. Därigenom är den enskildes ålder irrelevant. Härigenom bör de fall då en ung person som fyllt 18 men inte 20 år tvångsvårdas på grund av missbruk av beroendeframkallande medel vara förenliga med artikel 5.1 e. Det förutsätter dock att även de övriga kraven om exempelvis proportionalitet är uppfyllda i de enskilda fallen.⁴¹⁹

6.1.2.3 Slutsats avseende förenlighet med övriga punkter

Genom en jämförelse mellan vilka beteenden som kan föranleda tvångsvård och förutsättningarna för lagliga frihetsberövanden kan tvångsvård av unga över 18 år på grund av missbruk av beroendeframkallande medel vara förenlig med punkten e. Vidare kan vissa specifika fall av brottslig verksamhet vara förenliga med punkten c. Med anledning av att endast vissa fall av tvångsvård av unga över 18 år är förenliga med EKMR uppstår i andra fall en normkonflikt mellan LVU och konventionen. Därav uppstår frågan hur en sådan normkonflikt ska lösas.

6.2 Normkonflikt mellan LVU och EKMR

Med anledning av att uppsatsen har landat i slutsatsen att tvångsvård av unga över 18 år i vissa fall inte är förenlig med EKMR uppstår frågan hur en sådan normkonflikt ska lösas.

EKMR tycks erhålla en hög status i svensk rättsordning. Konventionens starka ställning illustreras bland annat genom att svensk lagstiftning ska tolkas fördragskonformt.⁴²⁰ Emellertid saknar 1 § 3 st. LVU utrymme att tolkas fördragskonformt på grund av sin specifika åldersgräns. Därav ska istället i första hand rättstillämpningsmetoderna, så som *lex posterior*-principen, tillämpas och i andra hand ska förbudet mot konventionsstridig lagstiftning i 2 kap. 19 § RF tillämpas.⁴²¹

⁴¹⁷ *Witold Litwa mot Polen*, nr. 26629/95, dom meddelad den 4 april 2000, para. 57-62. Se avsnitt 3.2.4.3.

⁴¹⁸ Prop. 2002/03:53, s. 77; *Enhorn mot Sverige*, nr. 56529/00, dom meddelad den 25 januari 2005, para. 43. Se avsnitt 3.2.4.1 och 4.1.

⁴¹⁹ Se avsnitt 3.

⁴²⁰ Prop. 1993/94:117, s. 36 ff. Se avsnitt 2.3.

⁴²¹ *Ibid.*

Trots att EKMR har status som vanlig lag verkar konventionen likväl erhålla ett starkt skydd i förhållande till annan svensk lagstiftning. För det första talar lex posterior-principen för att EKMR ska ges företräde vid en normkonflikt med annan svensk lag som stiftats innan konventionen inkorporerades. För det andra ska EKMR ges företräde vid en konflikt mellan konventionen och annan svensk lag som stiftats efter inkorporeringen. Detta grundas på förbudet mot konventionsstridig lagstiftning i 2 kap. 19 § RF jämte lagprövningsreglerna i 11 kap. 14 § RF och 12 kap. 10 § RF.⁴²²

LVU trädde i kraft år 1990 vilket innebär att den stiftades innan EKMR inkorporerades med svensk lagstiftning. Därigenom kan lex posterior-principen tillämpas vid en normkonflikt mellan de både lagstiftningarna. Dock ska rättstillämparen även överväga att tillämpa lex specialis-principen vid en normkonflikt mellan EKMR och annan svensk lagstiftning.⁴²³ Eftersom LVU är specialiserad mot att skydda barn och unga kan den tyckas vara av mer specialiserad karaktär än EKMR. Emellertid har HD i remissyttranden inför inkorporeringen av EKMR ansett att konventionen ska, trots sin status som vanlig lag, ges företräde framför annan svensk lag på grund av sin speciella karaktär.⁴²⁴ Med bakgrund i dels det uttalandet, dels att HD i tidigare mål⁴²⁵ gett EKMR företräde framför annan svensk lagstiftning kommer troligtvis högsta instans även vid denna normkonflikt ge EKMR företräde.

Sammanfattningsvis talar mycket för att EKMR ska ges företräde framför LVU. Anledningen till detta är för det första att lex posterior-principen talar för EKMR:s företräde. För det andra har HD uttalat att med beaktande av lex specialis-principen bör EKMR ges företräde framför annan svensk lag. För det tredje har HD i tidigare praxis gett EKMR företräde framför annan svensk lagstiftning. Utifrån uppsatsens analys bör därigenom normkonflikten mellan LVU och EKMR lösas genom att EKMR ges företräde.

⁴²² Ibid.

⁴²³ Ibid.

⁴²⁴ Prop. 1993/94:117, s. 38. Se avsnitt 2.3.

⁴²⁵ NJA 2005 s. 426; NJA 2013 s. 502. Se avsnitt 2.3.

7 Slutsats

Uppsatsens utredning och analys har visat att begreppet underårig bör tolkas i förhållande till myndighetsåldern. Europadomstolen har i sin praxis förhållit sig till dels den inhemska myndighetsåldern, dels åldersgränsen 18 år. Därav följer att en ung person över 18 år inte är underårig enligt artikel 5.1 d. Med anledning av att unga som fyllt 18 men inte 20 år dels är myndiga, dels är över 18 år är tvångsvård av denna grupp inte förenlig med artikel 5.1 d.

Emellertid har uppsatsen visat att vissa fall av tvångsvård av unga över 18 år är förenliga med EKMR. I det fall missbruk av beroendeframkallande medel är orsaken till tvångsvården är vården förenlig med artikel 5.1 e. Det förutsätter dock att de övriga kraven om exempelvis proportionalitet är uppfyllda i det enskilda fallet. Vidare kan vissa specifika fall då brottslig verksamhet har föranlett tvångsvård vara förenliga med artikel 5.1 c. Anledningen till att endast vissa specifika fall kan vara förenliga med punkten c är att bestämmelsens tillämplighet kräver att frihetsberövandet sker inom ett straffrättsligt förfarande och att frihetsberövandet inte har ett rent preventivt syfte.

Med anledning av att uppsatsens utredning och analys visar att endast vissa fall av tvångsvård av unga som fyllt 18 men inte 20 år är förenliga med EKMR uppstår en normkonflikt i återstående fall. Eftersom LVU instiftades innan EKMR inkorporerades med svensk lag talar lex posterior-principen för EKMR:s företräde. Dessutom talar HD:s uttalande och tidigare domar för att EKMR med beaktande av lex specialis ska ges företräde på grund av sin speciella karaktär. Uppsatsens slutsats är därmed att vid en sådan normkonflikt ska EKMR få företräde framför LVU.

Käll- och litteraturförteckning

Litteratur

Bramstång, Gunnar. *Sociallagstiftningen: en kommentar till socialtjänstlagen, lagen om vård av unga samt lagen om vård av missbrukare*. Stockholm: Norstedt, 1985.

Danelius, Hans. *Mänskliga rättigheter i europeisk praxis: en kommentar till Europakonventionen om de mänskliga rättigheterna*. 5 uppl. Stockholm: Norstedts juridik, 2015.

Eneroth, Elisabeth. *Unga på hem för vård eller boende: om rättssäkerhet, legitimitet och tillit vid beslut om ungas vård*. Stockholm: Jure förlag, 2014.

Fahlberg, Gunnar och Larsson, Monica. *Socialtjänstlagarna*. 14 uppl. Stockholm: Liber, 2016.

Gardiner, Richard. *Treaty Interpretation*. 2 uppl. Oxford: Oxford University Press, 2015.

Gunnarsson, Åsa och Svensson, Eva-Maria. *Genusrättsvetenskap*. 1 uppl. Lund: Studentlitteratur, 2009.

Harris, David; O'Boyle, Michael; Bates, Ed och Buckley, Carla. *Law of the European Convention on Human Rights*. 2 uppl. Oxford: Oxford University Press, 2009.

Jonason, Anders (red.); Bejstam, Lars; Hollander, Anna; Svensson, Gustav och Tedsjö, Sofia. *Socialtjänstens Juridik 2018: verksamhetsinriktad uppslagsbok*. Stockholm: Juris, 2018.

Kilkelly, Ursula. *The Child and the European Convention on Human Rights*. Aldershot: Ashgate Publishing, 1999.

Kleineman, Jan. Rättsdogmatisk metod. I *Juridisk metodlära*, Fredrik Korling och Mauro Zamboni (red.), 21-45, uppl. 1. Lund: Studentlitteratur, 2013.

Lundgren, Lars; Sunesson, Per-Anders och Thunved, Anders. *Nya sociallagarna: med kommentar i lydelsen den 1 januari 2018*. 31 uppl. Stockholm: Norstedts Juridik, 2018.

Mattsson, Titti. *Barnet och rättsprocessen: rättssäkerhet, integritetsskydd och autonomi i samband med beslut om tvångsvård*. Lund: Juristförlaget, 2002.

Nilsson, Mattias och Lundberg, Jenny. *Europarätten: en introduktion till EU-rätten och Europakonventionen*. 4 uppl. Stockholm: Jure förlag, 2010.

Peczenik, Alexander. *Vad är rätt? Om demokrati, rättssäkerhet, etik och juridisk argumentation*. Stockholm: Fritze förlag, 1995.

Singer, Anna. *Barnets bästa: om barns rättsliga ställning i familj och samhälle*. 6 uppl. Stockholm: Norstedts juridik, 2012.

Svensson, Gustav. Tvång i socialtjänsten: förutsättningar för tvångsvård i barn- och missbruksärenden. I *Tvångsvård ur ett juridiskt perspektiv*, Hillevi Busch (red.), 6-37, Statens institutionsstyrelse, SiS, 2014.

Offentligt tryck

Lagar och författningar

Alkohollag (2010:1622)

Lag (2010:1408) om ändring i regeringsformen

Socialtjänstlag (2001:423)

Lag (1994:1219) om den europeiska konventionen angående skydd för de mänskliga rättigheterna och grundläggande friheterna

Lag (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga

Lag (1980:621) med särskilda bestämmelser om vård av unga

Brottsbalk (1962:700)

Föräldrabalk (1949:381)

Regeringsform (1974:152)

Socialtjänstförordning (2001:937)

SOSFS 2012:11 Socialstyrelsens föreskrifter och allmänna råd om socialnämndens ansvar för barn och unga i familjehem, jourhem eller hem för vård och boende

SOSFS 2003:20 Socialstyrelsens föreskrifter och allmänna råd om hem för vård och boende

Propositioner

Prop. 2017/18:169. *Stärkt rättssäkerhet vid genomförande av särskilda befogenheter på särskilda ungdomshem och LVM-hem.*

Prop. 2015/16:43. *Stödboende – en ny placeringsform för barn och unga.*

Prop. 2002/03:53. *Stärkt skydd för barn i utsatta situationer m.m.*

Prop. 1993/94:251. *Förmynderskapslagstiftningen.*

Prop. 1993/94:117. *Inkorporering av Europakonventionen och andra fri- och rättighetsfrågor.*

Prop. 1990/91:58. *Om psykiatrisk tvångsvård m.m.*

Prop. 1989/90:28. *Om vård i vissa fall av barn och ungdomar.*

Prop. 1981/82:8. *Om lag om vård av missbrukare i vissa fall m.m.*

Prop. 1979/80:1. *Om socialtjänsten.*

Prop. 1974:44. *Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i föräldrabalken m.m.*

Statens offentliga utredningar

SOU 2015:71. Utredningen om tvångsvård för barn och unga. *Barns och ungas rätt vid tvångsvård. Förslag till ny LVU.*

SOU 2014:3. Utredningen om tvångsvård för barn och unga. *Boende utanför det egna hemmet – placeringsformer för barn och unga.*

SOU 1996:111. Åldersgränsutredningen. *Bevakad övergång – åldersgränser för unga upp till 30 år.*

SOU 1993:50. Alkoholpolitiska kommissionen. *Serveringsbestämmelser – förslag till ändringar i lagen (1977:293) om handel med drycker (LHD).*

SOU 1993:40. Fri- och rättighetskommittén. *Fri- och rättighetsfrågor – inkorporering av Europakonventionen.*

SOU 1977:40. Socialutredningen. *Socialtjänst och socialförsäkringstillägg – lagar och motiv.*

Internationella instrument

Europeiska konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna

Resolution (72) 29 on the lowering of the age of full legal capacity. Adopted by the Committee of Ministers on 19 September 1972

Wienkonventionen om traktaträtten

Protokoll nr. 4 till konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna, avseende erkännande av vissa andra rättigheter och friheter än dem som redan finns i konventionen och dess första tilläggsprotokoll

Protokoll nr. 15 om ändring av konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna och grundläggande friheterna

Elektroniska källor

Europadomstolen. Guide on Article 5 of the European Convention on Human Rights. 2018. https://www.echr.coe.int/Documents/Guide_Art_5_ENG.pdf (Hämtad 2018-09-05)

Socialstyrelsen. Statistik om socialtjänstinsatser till barn och unga 2015 och 2016. 2017. <http://www.socialstyrelsen.se/SiteCollectionDocuments/2017-9-2-tabeller.xls> (Hämtad 2018-10-10)

Rättsfallsförteckning

Högsta förvaltningsdomstolen

HFD 2015 ref. 7

RÅ 2010 ref. 24

RÅ 2009 ref. 64

RÅ 2000 ref. 33

RÅ 1987 ref. 8

RÅ 1986 ref. 4

RÅ 1984 2:31

HFD:s beslut den 21 augusti 2018 i mål nr. 4511-18

Högsta domstolen

NJA 2013 s. 502

NJA 2005 s. 462

Kammarrätten i Göteborg

Kammarrätten i Göteborgs dom den 26 juli 2018 i mål nr. 3589-18

Kammarrätten i Göteborgs dom den 25 oktober 2016 i mål nr. 4825-16

Kammarrätten i Göteborgs dom den 5 maj 2015 i mål nr. 1677-15

Förvaltningsrätter

Förvaltningsrätten i Linköpings dom den 6 oktober 2017 i mål nr. 6634-17

Förvaltningsrätten i Malmös dom den 7 mars 2017 i mål nr. 521-17

Förvaltningsrätten i Malmös dom den 7 mars 2017 i mål nr. 520-17

Förvaltningsrätten i Malmös dom den 12 oktober 2016 i mål nr. 8896-16

Förvaltningsrätten i Uppsalas dom den 27 april 2015 i mål nr. 788-15

Förvaltningsrätten i Karlstads dom den 20 mars 2015 i mål nr. 532-15

Förvaltningsrätten i Luleås dom den 30 juni 2013 i mål nr. 1246-13

Europadomstolen

Aleksandr Aleksandrov mot Ryssland, nr. 14431/06, dom meddelad den 27 mars 2018

Mehmet Hasan Altan mot Turkiet, nr. 13237, dom meddelad den 20 mars 2018

De Tommaso mot Italien, nr. 43395/09, dom meddelad den 23 februari 2017

Khlaifia m.fl. mot Italien, nr. 16483/12, dom meddelad den 15 december 2016

Petschulies mot Tyskland, nr. 6281/13, dom meddelad den 2 juni 2016

D.L. mot Bulgarien, nr. 7472/14, dom meddelad den 19 maj 2016

Blokhin mot Ryssland, nr. 47152/06, dom meddelad den 23 mars 2016

Ruiz Rivera mot Schweiz, nr. 8300/06, dom meddelad den 18 februari 2014

Glien mot Tyskland, nr. 7345/12, dom meddelad den 28 november 2013

Ostendorf mot Tyskland, nr. 15598/08, dom meddelad den 7 mars 2013

Pléso mot Ungern, nr. 41242/08, dom meddelad den 2 januari 2013

P. och S. mot Polen, nr. 57375/08, dom meddelad den 30 oktober 2012

Nada mot Schweiz, nr. 10593/08, dom meddelad den 12 september 2012

Beiere mot Lettland, nr. 30954, dom meddelad den 29 september 2011

Rantsev mot Cypern och Ryssland, nr. 25965/04, dom meddelad den 7 januari 2010

Stepuleac mot Moldavien, nr. 8207/06, dom meddelad den 6 november 2007

McKay mot Storbritannien, nr. 543/03, dom meddelad den 3 oktober 2006

Stec m.fl. mot Storbritannien, nr. 65731/01; 65900/01, beslut meddelat den 6 juli 2005

Enhorn mot Sverige, nr. 56529/00, dom meddelad den 25 januari 2005

H.L. mot Storbritannien, nr. 45508/99, dom meddelad den 5 oktober 2004

N.C. mot Italien, nr. 24952/94, dom meddelad den 18 december 2002

DG mot Irland, nr. 39474/98, dom meddelad den 16 maj 2002

Mancini mot Italien, nr. 44955/98, dom meddelad den 2 augusti 2001

Koniarska mot Storbritannien, nr. 33670/96, beslut meddelat den 12 oktober 2000

Witold Litwa mot Polen, nr. 26629/95, dom meddelad den 4 april 2000

Benham mot Storbritannien, nr. 19380, dom meddelad den 10 juni 1996

Soering mot Storbritannien, nr. 14038/88, dom meddelad den 7 juli 1989

Boumar mot Belgien, nr. 9106/80, dom meddelad den 29 februari 1988

Johnston mot Irland, nr. 9697/82, dom meddelad den 18 december 1986

Guzzardi mot Italien, nr. 7367/76, dom meddelad den 6 november 1980

Artico mot Italien, nr. 6694/74, dom meddelad den 13 maj 1980

X mot Schweiz, nr. 8500/79, beslut meddelat den 14 december 1979

Winterwerp mot Nederländerna, nr. 6301/73, dom meddelad den 24 oktober 1979

Tyrer mot Storbritannien, nr. 5856/72, dom meddelad den 25 april 1978

Handyside mot Storbritannien, nr. 5493/72, dom meddelad den 7 december 1976

Engel m.fl. mot Nederländerna, nr. 5100/71; 5101/71; 5102/71; 5354/72; 5370/72, dom meddelad den 8 juni 1976

Golder mot Storbritannien, nr. 4451/70, dom meddelad den 21 februari 1975

De Wilde, Ooms och Versyp mot Belgien, nr. 2832/66; 2835/66; 2899/66, dom meddelad den 18 juni 1971

Wemhoff mot Tyskland, nr. 2122/64, dom meddelad den 27 juni 1968

Lawless mot Irland, nr. 332/57, dom meddelad den 1 juli 1961